

A tartalomról:

Patai József: A pesti bitközség sorvadása — Dr. Jung Leó (New-York): Jiszgadal — Gedő Lipót: Legenda az apai kézről — Timár Magda: Testvérünk örömeit hoz (Vers) — H. Patai Éva (Jeruzsálem): „Shani” — Vihar Béla: Zsinagóga éjjel. Áhitat (Versek) — Karczag István: Hazatérés — Prof. David Prato római főrabbi: Socrates és Jézus — Somlyó Zoltán: Seta . . (Vers) — Dr. J. L. Magnes jubileuma — Ari Ibn-Zabav: Óda Jeruzsálemhez (Vers) — Ari Ibn-Zabav: A kátányok ese — Peterdi Andor: Vem tudjuk mit cselésznek — Új könyvek — Dr. Deutsch Ernő: Szót kérek az ifjú művészekért — S. J. Agassi: Férgyszállítás — Törlhegyről — Barabás Tibor: Az Ursten szerelméje — Világszemle — Dr. Hajdn Miklós: Tanítóünnep után — Zsidó humor — Krónika és szemle — Harmincézerem illusztráció és két műmelléklet

IZULT ÉS JOVO

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁRSADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT

SZERKESZTI-ÉS-KIADJA

DR. PATAI JOZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST-WIEN-TEL-AVIV

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 11

Feladó szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszáma:
1-199-35

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Márka, Amerikában 5 Dollár

RISTORANTE TAUBER

Abbázia egyetlen szigorú orth. kóser ét-
terme. Szobák minden komforttal, teljes
penzióval 25 lírától. Cliring fizetés

TELEFON: 376

Olcsón és jól
vásárolhatunk

KLEIN ANTAL

divatáruccikk
nagyáruházában

Király-utca 49 (Szemben a
Nagymező-utcával)

König sūtódéje

ארמיה כשר

VII., Dob-utca 33.

Telefon: 1-351-86

Készítményei: sütemény, cacés, kalács, kétszersült
elismerten a legjobbak. Alkalmi megrendeléseket
a legpontosabban házhoz szállítok.

A MULT ÉS JÖVŐ KLISÉIT

KÖNIG

KLISÉGYÁR

ÉS

BUDAPEST, VII
Wesselényi-u. 54

BAYER SZÁLLITJA

Tábla- és tükörüveg nagykereskedés

IFI. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon 1-101-14 *

Az a szállókat legjobban érdekli

Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

Hangszerek, zongorák

rézletra és
legolcsóbban

Reményinél

Budapest, VI. kerület, Király-utca 58

Fűzőt, gumiharisnyát,
gumifűzőt
vásároljon bizalommal
a Hungária üzletben

Akácfa-utca 2
Váci-utca 16
Kossuth Lajos-utca 3
Nagymező-utca 16
Úttörő-utca 40
Alkotás-utca 11a
Krisztina-utca 3
Újpesti, Árpád-utca 57
Klapcsa, Úttörő-utca 210

Sirkövek Budán, Margittánál

L. Terbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomása
a Farkasúti pályaudvar mellett
Telefon: Autó 1-572-59

Vadász Endre: Hazatérők (Fametszet)

A Mult és Jövő 1937 jul.—aug. műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Vadász Endre: A jövőnk városa (Fametszet). A „Hazatérők” ciklusából

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR PATAI JÓZSEF * XXVII. ÉVFOLYAM, 1937 JUL.-AUG.

PATAI JÓZSEF: A PESTI HITKÖZSÉG SORVADÁSA

„Minden dolognak rendelt ideje vagyon és ideje vagyon az ég alatt minden akaratnak. Ideje vagyon a hallgatásnak és ideje a szólásnak.”
(Kohelet, 4.)

Néhány esztendő óta a pesti izraelita hitközség évi jelentéseinek egyre ismétlődő nyitánya egy szomorú gyászinduló, melynek mélabús akkordjai mindig oly megindítóan zengenek-zsonganak, hogy szinte észrevétlenül elzsongítják, elandalítják a lelket és a vissza-visszatérő futamok és szólamok hanghullámain elringatódzva előadó és hallgató lassan-lassan el-cszenderedik és már nem is hallja a sirámok szövegét, csak a megindító melódiát, melynek szordinós elfoszlása mellett marad, maradhat minden a régiben.

Az évi jelentés gyászjelentése szól pedig arról a fájdalmas tényről, hogy *„hetven évvel az emancipáció törvénybeiktatása után* mind türelmetlenebbül mutatkoznak nálunk is azok az idegenből átplántált ártó és gyűlölködő mozgalmak, amelyek féktelen izgatásukkal mintha vissza akarnák forgatni az idők kerekét”...

S szól a zsidók nincstelenségéről, mely felülmulja országos arányszámukat. És szól a *belső sorvadásról is. A zsidóság természetes szaporodása teljesen megszűnt, 1930—35. évek átlaga szerint a magyarországi izraeliták körében a halálozások száma 21 százalékkal mulja felül a születések számát, mikor a többi felekezeteknél fordítva van, sőt 42 %-kal mulja felül a születések száma a halálozásokét. Még nagyobb a sorvadás Pesten. Húsz évvel ezelőtt a pesti hitközség vallásoktatásában részesülő tanulók száma 30.407 volt, most pedig ez a szám 13.263 tanulóval, 17.154-re csökkent. Tavaly 2644 zsidó halálozással szemben áll 908 zsidó születés, 1621 új házaspár között csak 950 vette igénybe az egyházi esküvőt. A kitérések száma 1931. évben 387 volt. 1936-ban 921, tehát két és félszeresére emelkedett. Minden 100 zsidó házasságkötésre 35.5 vegyesházasság jut és ez esetek 89 százalékában a születendő gyermekekre nézve a megegyezés a zsidó vallás kárára történik.*

Mit mondanak, mit mutatnak ezek a számok? —

veti fel a kérdést a pesti izraelita hitközség hivatalos jelentése. És mindjárt meg is adja a feleletet:

„Mutatják azt, hogy az úgynevezett zsidó jólét csak a gyűlölet propagandájában él, mutatják azt, hogy számunk folyton fogy, a zsidó anyák alig szülnek gyermekeket és a születési bejelentések elmaradása, az egyházi esketések csökkenése, főként pedig a kitérések állandó növekedése *a zsidósághoz való tartozandóságnak oly fájdalmas lazulását mutatják, hogy csakugyan szinte úgy fest a helyzet — amint azt az egyik antiszemita lap cikke beállította — hogy a zsidóság úgyszólván maga kárhoztatja magát kihalásra.*”

Ez az utolsó mondat valóban megdöbbenően festi alá a magyar zsidóság tragédiáját. És talán felrázó hatással is lehetne az antiszemita laphól vett idézet, ha nem rombolná le minden értelmét a hozzá fűzött következő mondat: *„Csak éppen azt hallgatta el az illető antiszemita ujság, hogy ebbe az önmagát kihalásra kárhoztató helyzetbe az életlehetőségek mind katasztrofálisabb szűkebbreszorulása kényszeríti a magyar zsidóságot.”*

Hát ez a *materiális magyarázat* az, ami ellen a zsidó történelem ismerőjének a leghatározottabban tiltakoznia kell. A zsidó kérdésnek ez az egyszerű átvitele az *anyagiság* terére, megtagadását jelenti annak a történelmi igazságnak, hogy a zsidóság *ideális* felfogásában, eszményi adottságában mindig ellentállt külső nyomásoknak és csábításoknak egyaránt. Minél nagyobb volt az üldöztetés, annál nagyobb volt az elszántsága a kitartásra, önfeláldozásra. *„Minél jobban sanyargatták, annál inkább szaporodott és annál jobban erősödött”* — beszéli a Biblia már az egyiptomi rabszolgaság koráról, amikor az *„életlehetőségek bizonyára elég szűkre szorultak”*. És vajjon a középkori zsidóban meglazította-e a zsidósághoz való tartozandóságát a sok kegyetlen korlátozás, a megalázó sárga folt? Ellenkezőleg, a kitaszítottság csak közelebb hozta hitéhez, sorsközösségéhez, multjához, kultúrájához, *amíg mindez eleven értéket jelentett neki, amely tartalmat adott életének, értelmet a küzdelmének és lelki felemelkedést a szenvedésének.*

A külső nyomás mint vaspánt fogta össze a zsidóságot. A bomlás mindig belülről jött.

Nem volt megkínzottabb, mint a keresztes vitézek zsidója a Rajna mentén, nem volt páriább mint a yemeni zsidó délarábiai cigánysátrában, nem volt nincstelenebb, mint a lengyel zsidó sötét ghettojában és nem volt jogfosztottabb mint az orosz zsidó cári rayonjában. És mégis mindezek heroikus átmentői lettek a zsidó kultúrkincsnek, ápolói a zsidó hagyománynak, hősei a zsidó hűségnek és vérben, könnyben dalosai a zsidó feltámadás reményének.

Nem lehet a zsidó történeéseket egyszerűen materiális tényezőkre visszavezetni és könnyedén megelégedni a *belső bomlás külső* magyarázatával. Nincs veszedelmesebb a hamis diagnózisnál. Mert ez lehetetlenné teszi a gyógyítást. *Nem lehet belső vérzést külső porhíntéssel előállítani!* Bele kell tekinteni az organizmusba és keresni a baj forrását. A magyar zsidó bomlás betegségcsírája mélyen benn a szervezetben végzi pusztító munkáját. És ha így látjuk ezt, kötelességünk követni Kohelet tanítását: *„Ideje vagyon a hallgatásnak és ideje a szólásnak.”*

Huszonöt esztendeje annak, hogy a *Mult és Jövő* hasábjain, az induló folyóirat első számainak egyikében, *Interpellációt* intéztem a pesti izraelita hitközség leendő elnökéhez. Senki se tudta akkor, hogy kicsoda lesz az, tehát a legtávolabbról se lehetett szó személyeskedésről. Amint hogy *teljesen távol áll tőlem ez azóta is, ma is.*

„Elnök úr! — írtam akkor — a pesti izraelita hitközség, amelynek vezetése az Ön vállára fog nehezedni, számra az ország zsidóságának egynegyedét foglalja magában, súlyra, tekintélyre pedig az egész ország zsidóságának túlnyomó részét. És ennek a zsidóságnak a zöme mindenféle divatos mozgalmak áramlatának kitéve, céltudatosság nélkül tévelyeg a nagyváros szédítő forgatagában. A hit régi tradíciótól, szertartásaink poézisétől eltántorította a kegyetlen élet, az istentisztelet esztétikájától eltávolította más szépségeket kereső lelke, a zsidóság multját, eszméit, etikáját, tartalmát nem ismeri, a zsidóság jövőjében nem hisz, és nincsen semmi, ami a zsidósághoz kapcsolná, csak az adó és egyéb teher, amely elől oly könnyű szívvel menekül.”

Huszonöt éve, hogy ezek a sorok íródtak. És mintha semmi sem változott volna azóta a magyar zsidóság szellemképében. „Folyik az irgalmatlan testvérháború az egységért, szídjuk és gyalázzuk egymást kint a fórumon az egységért, közben pedig hullnak, hullanak a felső rétegek és pusztítja keresztvíz, vegyesházasság, indolencia, tudatlanság és öngyilkosság.” Akkor az „egység-harc” az orthodox-neolog unifikációért dult, ma Buda és Pest unifikációjáért. És akkor is, ma is a magyar zsidóság szerencsétlen fátuma, hogy energiáját guerillaharcokra és lármás látszatsikerekre pazarolja, ahelyett, hogy csendesen dolgozna a zsidó tudástemplomának megerősítésén. „Elvész az én népem, mert tudás nélkül való!” *„A zsidó kultúrát kell az izraelita hitközségek alapjává tenni. Ez az egyedüli pozitívum, amely a neológ zsidóságnak létjogosultságot adhat.”* És ez a pozitívum azóta is mint elhagyatott, árva Hamupipőke húzódik meg a hitközségi jelentések és számadások rengetegében.

Azokból a követelményekből, amelyeket akkor a hitközségi vezetéssel szemben felállítottunk, egyet-mást a megvalósulás irányába vittek ugyan. Akkor még követelnünk kellett kulturális és szociális ügyosztály felállítását, hitközségi könyvtár szervezését, a zsidó gimnázium felépítését, a rabbik és a zsidó szellem munkásainak nagyobb befolyáshoz juttatását. Botorság volna azt állítani, hogy nem történt azóta valamelyes igyekezet egyik-másik helyes útvonal felé. És a latin közmondás szerint: ha hiányzik az erő, dicséretre méltó az akarat. De ez az akarat is inkább külsőségek, látszatok hajszolásában nyilatkozott meg. Mutatós „szép beszámolók” szerkesztése, dús „jelenvoltos” kommunikék köz-

ponti gyártása szinte cél lett és nem eszköz. A hitközség folyton fogy, a tartalék, a jövő generáció folyton apad, csak egy nőtt: az előjárók száma. Szinte párhuzamosan a kitérések számával. Lerombolt iskolák padjaival tüzet lehet rakni, de bővíteni kell az előjárói kerekasztalt és karosszékeket. Van kulturális-szociális ügyosztály, de ha levonjuk a könyvelési technika kedvéért odarakott tételeket, kiderül, hogy a többmilliós költségvetésnek egy negyed százaléka se jut kulturális célokra! *Egyetlen zsidó gondolatot*, egyetlen zsidó könyvet se lehetett kinyomtatni és belevenni a betűszomjas tömegekbe. Mert „nincs fedezet”. Amikor a *jóval szegényebb bécsi hitközség* például most adta ki a multját feltáró történeti sorozatnak *tizenegyedik hatalmas kötetét!* Eppler Sándor rámutatott, hogy a „zsidó szív” dacára, a pesti zsidó szegénygondozás szinte utolsó helyen áll a felekezetek között. „Többnek kellene történni szociális téren” — mondotta. — Hát még kulturális téren! De nincs fedezet! A zsidó jövő építésének lázában ég a világ zsidósága és a magyar zsidóság izoláltan és lenézetten vigyáz legfőbb kincsére: a pénzügyi egyensúlyra. A hitközség *kitűnően gazdálkodott, de a zsidóság elsovadt a keze alatt!*

A magyar zsidó közélet tengelyének teljes áttolódása a szellemiség teréről az anyagiság síkjára, vagy helyesebben lejtőjére, ez minden hanyatlás és zuhanás okozója. Nincs ideál, nincs áldozatkészség. Nincs értéke a zsidó multnak és *nincs hit a zsidóság jövőjében*: miért áldozná valaki érte a jelenjét? *Hitközségnek* nem lehet egyedül csak a „pénzügyi egyensúly” a legfőbb irányító és mozgató elve. *Hitközség* nem vállalat és nem üzem, melyet elsősorban gazdasági szempontok vezetnek. *Hitközség* szubtilis lelki értékeken alapuló közösség, melynek anyagi megoldásai is kell hogy erkölcsi nevelő értékkel bírjanak. Imponderabiliák vannak itt, melyeket nem lehet hideg „mérleg” egyensúlya szerint latolgatni. Egy zászló egy darab rongy — és vért és aranyat és életet áldoznak érte, akik hisznek benne. És egy pergament-foszlány betűi szállnak, szállnak a máglyáról és betöltik az egész világot és túlélnek mindazokat, akik a kegyetlen tüzeket gyújtották.

A könyv népe voltunk mindig és nem a könyvelés népe.

Az anyagiság talajából burjánzott ki az a példátlan személyi kultusz, amely a zsidó közélet fórumait annyira hiuság vásárává alacsonyítja, hogy bizony sokakat, hivatottakat, elriaszt, akik az Úr csarnokának építői közé állanak. Elriasztja a fennhéjázás, mely a próféta szava szerint, azt hiszi: „Isten csarnoka — ők!” A személyi kultusz elnyomja a gondolat kiteljesedését és minden eszményt rut bizantinizmusba fullaszt. — Ez a bizantinizmus odáig fejlődött, hogy egy ünnepelt zsidó vezérférfit „csillagokig” fokozni akarván az élő elnök érdemeinek dicsőítését, nyílt ülésen kijelentette: nagyon, nagyon kell becsülnünk a pénzügyi egyensúlynak ilyen tökéletes fenntartását, amikor nem is oly régen „tolvaj ült az elnöki székben”. Remegő tollal lehet csak leírni ezt a rettentő mondatot, amely az élő körülhízelgésének kedvéért, így idézte a halott dr. Lederer Sándort, akit életében „a templomépítő elnök”, a „körzetteremtő Elnök” és hasonló glóriás címekkel és hetenként szobor- és képleleplezéssel tiszteltek. És ott ültek a pódiumon többen, akik mellette, alatta, vele dolgoztak és szemrebbenés nélkül hidegen hallgatták a szörnyű szavakat, „véén póce pe umecafcéf” és senki se nyitotta ki száját, se szóra, se füttyre. Minden dicshimnusz az élőnek és minden kárhozat a halottnak, aki se védekezni, se jutalmazni nem tud. Így történhetett, hogy a dohányutcai templom mellett, ahol a halhatatlan Herzl Tivadar születési helyét egy *tenyérszi emléktábla* se jelzi még, — óriási márványfelületeken örökítették meg egy egész lajstromot. Ott ragyog színaranyban sok derék név, mint „kortárs” a nagy épít-

kezésnél, csak a templomhoz talán némileg közelebb álló *rabbik maradtak ki és csak annak a férfinak nem jutott pár centiméternyi hely, akinek az agyában ez az egész építkezési tervzet megszületett és aki az angol kölcsön felvételével hatalmas koncepcióját a megvalósulás útjára vitte!* Csoda-e, hogy Friedmann Ignác felszólalásában reámutatva a díszterem egyik homályos sarkában az ajtó mögött meghúzódó portrére, így szólt: „S ott a sarokban a gyűlésnek hátat fordítva mosolyog vissza Lederer Sándor: *ma nekem, holnap neked!*“ — Vajjon ki tudja-e számítani a hitközség valószínűség-matematikusa a pontos időt, amikor majd új rezsim alatt új titokzatos tétel fog szerepelni: „*Márványtáblák és aranynevek lecsiszolásának költségei*“?!

Ennek a fékevesztett bizantinizmusnak köszönhető, hogy a magyar zsidó közéletben, de különösen a pesti hitközségben már eleve *elnémulásra van ítélve minden kritika*. Kritika nélkül nincs gondolatgazdagodás, nincs helyzet-tisztázódás. Minden közületben kell hogy legyenek, akik felvetik az örök kérdést: „*Rendben van-e minden?*“ A magyar zsidó közélet pedig csupa hódolásból és hízélgésből áll, amely elposványosít mindent. Esztendőnként egy délelőtti túlsok a 62.000 adófizető és ötmillió pengős költségvetés sorsának eldöntésére. Csupa feszültség és türelmetlenség; csak mielőbb befejezni, megszavazni, megdicsérni és hazasietni! Szomorú látvány egy-egy közgyűlésen az elől neszelő „*várákozók kara*“, amint figyelve, szimatolva lesik, nem hangzik-e el valamely bíráló szó, hogy rácsaphassanak, felugorva, lármázva és hadonászva. Hát még ha valaki valamilyen pénzbeli elszámolást reklamál betekintés végett! Mintha nem járt volna elől ebben *Mózes*, aki a tizenkét törzsfő szentélyi adományát *külön-külön tizenkétszer* felsorolta, pedig valamennyié egyenlő volt, ugyanannyi ezüst, ugyanannyi arany, ugyanannyi olaj és lángliszt, mégis kényelmes „detto“ helyett külön *nyilvános felolvasásra* szánt Tóra-fejezetet szentelt a pontos *részletezésre*, összeadásra és elszámolásra! Miért volna hát lázadás és rendbontás, ha egyre többen kívánnák, hogy úgy mint Bécsben, Berlinben és azelőtt Budapesten is szokásos volt, minden bevétel, kiadás, stb. *teljes* elszámolása kerüljön a közgyűlés nyilvánossága elé, nem bizalmatlanságból, hanem hogy bázisul szolgáljon meg tárgyalásnak, — ahogy boldogult Kaszab Aladár mondta — „nyitott ablakok mellett“?!

Az anyagi síkon mozgásnak eredménye, hogy a hitközségi jelentés vállalatoknál és üzemeknél szokásos el-kepesztő szám-produkciókkal operál, úgy hogy sokszor valóssággal bluffnak hat. Ilyen az egész fejezet *az ifjúság felkarolásáról*. A szomorú valóság, hogy az ifjúság érdekében alig tett vagy tehetett valamit a hitközség. Nem is tehet róla, nincsenek eszközei hozzá. Csak ezzel a szép mondattal ajándékozhatta meg a munkát, elhelyezést kereső fiatalokat: „A zsidóvallású munkaadók támogatására számítunk, akiktől mindenesetre *gerincességet* kell kérnünk a lelkiismereti kérdés megszívlelésére.“ De honnan vegyenek gerincességet? Amikor a jelentés is csak ilyen misztikus elmosottsággal mer rámutatni az égbekiáltó tényre, hogy *zsidó* cégfőnökök, bankvezérek, sőt hitközségi előkelőségek *érde-meket* *szereznek kifelé* azzal, hogy nem adnak zsidónak alkalmazást? Ezzel szemben pedig már szinte humorosan hat a jelentés passzusa a szerencsésen felállított „ifjúsági kataszterről, amely 64.000 kartotékot tartalmaz és 0 évestől 35 éves korig magában foglalja hitközségünk egész ifjúságát.“ Már most nyugodtan pihenhet a 0 éves csecsemő a bölcsőjében és ha nyugtalankodnék, elviszik neki a kartotékját, hogy játszadozzék vele. És ha majd Isten segítségével nagyra nő és nem rántották ki alóla a hajlékát, kap a kartotékcím alapján meghívót egy ifjúsági estre, ahol foxtrottot és tangót táncolhat.

Szomorú Jeremiádot zeng az évi jelentés a *kitérések rohamos szaporodásáról*. Majdnem ezren estek el egy év alatt csak a Dunán inneni pesti hitközségben. És fájó szívvel kell megállapítani, bizony nem a „férgese hull“, hanem színe-java, ifjúságunk virága, intelligenciája, kiket semmi-vel sem tudtunk és talán nem is próbáltunk a zsidósághoz fűzni, kapcsolni. Idegenül álltak a széleken és nem is vetettünk reájuk tekintetet, amikor önkéntelenül és tudatlanul elsodródtak. Akik pedig számításból léptek át a túlsó partra, azok, sajnos, jól számítanak. Mert látják, hogy a *kitérés*, a *hűtlen elhagyás* egy árnyalattal sem csökkenti a becsületüket a zsidóknál. Semmit se veszítettek. Ellenkezőleg, mintha még nőne a respektusuk a hivatalos zsidóság szemében. Mi másképp magyarázhatnák azt, hogy *kitért zsidók szónokolhatnak a rabbik helyén az Úrnak frigyszekrénye előtt?* Kell-e hathatósabb propaganda a *kitérések mellett?* Nincs az a „hitmélyítés“ és ezer rabbi-prédikáció, amely az ilyen mélyen bevésődő, romboló nevelési momentumot ellensúlyozhatná! *Térj ki, fiatal zsidó testvér* — zúg feléje a zsinagóga mélyéből —, *térj ki testvér*, miért szenvednél az itt a hátam mögött rejtett avult Tóratekercesért? Künn szabad az élet, nyitott minden pálya és ha odaát sikert aratsz, ideállhatsz te is gúnyképül a Frigyláda elé és hódol előtted egész Izrael!“

Szinte a tollra szalad a groteszk gondolat: ha ez így megy tovább, lehetséges még az is, hogy egy legmagasabb pozíciót elért *kitért zsidó* kedvéért megváltoztatják az izraelita alapszabályokat, hogy őt választassák meg hitközségi elnökül, — ha csak a keresztény kormány nem fog ez ellen tiltakozni...

„*Ebben az ostromlott állapotban*, melyben a magyar zsidóság ma leledzik — hallatszik sokfelé —, vigyáznunk kell, hogy kifelé a teljes harmónia képét mutassuk, tehát hallgasson el minden kritikai szó, tegyünk félre minden véleménynyilvánítást jobb időkre.“ Talán arra az időre, amikor a magyar zsidóság sorvadása még rettentőbb arányokat ölt, amikor mint oldott kéve pusztulunk, veszünk. Amikor már azt sem mondhatjuk majd: „beszélj a fákhöz és a kövekhez“, mert minden fa elkorhadt és minden kő szertemállott.

Vajjon hogyan cselekedett a jeruzsálemi „ostromlott állapotban“ *R. Jochanan ben Zakkaj? Megalapította Jabnét*, a zsidó Tanítás házát védő, óvó bástyául. Külső veszedelmek idején belső megerősödés. És hogyan cselekedtünk mi a pesti „ostromlott állapotban“? Mikor az Úr építeni engedett, nem lettünk Nehémiás kőműveseivé, egyik kézben védő kard, másikkban vakolókanál, hanem egyik kézzel építettünk és másikkal romboltunk. *Főlépült* a zsidó gimnázium, melynek eladását riasztó vészkiáltással kellett megakadályozni és ugyanakkor „*leépültek*“ a zsidó polgári iskolák. Megszüntették a zsidó nevelésnek két legfontosabb centrumát, melyre ma oly szükség volna mint a kenyérre, ebben az elproletárosodott időben. Zsidó tanházakat romboltak le, amikor arról kesereg a Jeremiád, hogy a zsidó gyerekeknek több mint 87 százaléka nemzsidó iskolába jár! Nem erről szól-e a vezetőkre szerkesztett, látszólag ellentétes szombati áldásima, hogy „*mindazoknak, kik hűségesen sáfárkodnak a közösség szükségleteivel, az Ursten adja meg jutalmukat és bocsássa meg minden bűneiket*“?! Így lehet hűségesen gazdálkodni és mégis bűnöket elkövetni a zsidóság ellen. Iskolákat romboltak le és árkádokat építettek és orgonákat, hogy zengjenek a sípjai elől és hátul az Úrnak és *építőinek* dicsőségére, amikor a *zsidó hagyomány szerint el kell adni templomot és kegyszereket, ha iskola fenntartása forog veszélyben!*

Gyönyörű dolog, ha van egy hitközségnek jól jövedelmező „*nagyüzeme*“, *maceszgyára*, amely kifelé is ki tudja domborítani a hitközség „*nagyüzem*“-voltát. De zsidó

nevelő szempontból ennek csak akkor volna értéke, ha a „nagyüzem“ pompás prosperitásából zsidó iskolákat, Talmud-Tórákat, héber kurzusokat, zsidó kulturintézményeket lehetne fenntartani és szaporítani. Különben nagyobb zsidó hivatást teljesít a kicsiny falu macesz-sütő kiskemencéje, amelynél a hitközség jámborai, ifjai és vénei a vallás szent áhitatában személyesen teljesítik a „Micva“ szolgálatát Dávid király héber zsoltárait énekelve, ünnepelőző hangulatot ébresztve és árasztva. Mit nyújt a zsidó léleknek a profanizált „Macesz egész éven át“ sonkás, fűszeres boltok kirakataiban? Hacsak nem „szemléltető“, „emlékeztető“-pótlékot újabban, hogy városi vagy hitközségi rendeletre el kellett tüntetni a cégtáblákról a **כשר** szó kedves három héber betűjét? Mit érdekelje a fillérekért küzdő zsidó ifjút, hogy a macesz-gyár 53.000 pengőt jövedelmezett-e, ahogy a hitközségi jelentés állítja, avagy 253.000 pengőt, ahogy egy felekezeti lap közlése nyomán a közgyűlésen reklamálták?

Távol áll tőlem megtagadni a pesti hitközségtől az elismerést ott, ahol valóban szépet, nagyot alkotott. Van az évi jelentésnek egy fejezete, amelyet csak örömmel és büszkeséggel lehet elolvasni: *a zsidókórház fejlődése*. Nem a feladatom, hogy a zsidókórháznak és nagyszerű orvosi karának befelé és kifelé betöltött misszióját méltassam. Mikor egyszer a berlini hitközség elnökével végiglátogattuk a pesti zsidó intézményeket, elámult a zsidókórház páráját ritkító teljesítményein. Mégis mikor látogatásaink befejeztével összefoglalta benyomásait, így szólt: „*Gyönyörű dolgokat épített a pesti zsidóság betegek és gyógyíthatatlanok, aggok és vakok, süketek és némák számára, de mit épített az egészségeseknek? Mivel köti magához a jövő generációt?*“

Akkor már a Harmadik Birodalom Molochja vetette előre az árnyékát. És a berlini elnök érezte, mennyit mulasztott a német zsidóság is ezen a téren. Akkor már világos volt, hogy *filantrópiával a zsidóságot fenntartani, megmenteni nem lehet*. Eszmei tartalom kell. Nem jelszó, nem demonstráció, nem káprázat, hanem ideál! Akkor már a német zsidó ifjúság ezrei visszataláltak az elidegenedésből a zsidósághoz és különböző Hachsara-telepeken készültek elő az átrétegződésre, a jövőendő új életre. Mialatt a pesti hitközség évi jelentései túlzott gondossággal vigyáztak arra, nehogy a *Lord Melchett* és *Marshall* elhalálozásának illő megemlézése alkalmával kiderüljön, hogy ezeknek a nemes férfiaknak valamelyes köze volt Palesztina felépítéséhez, vagy nehogy *Baltazár Dezső* püspök hatalmas előadásáról, melyet szintén illik megemléteni, kitűnjön, hogy a Szentföldről szólt és a Pro Palesztina Szövetségben tartotta az áldott emlékü, Cijon-rajongó egyházfejedelem.

Örvendetes haladást jelent mindenesetre és örvendetes, hogy rokonszenves visszhangra talált a közgyűlésen is, hogy az idei évi jelentésben már van egy kis fejezet ezzel a címmel: „*A Palesztina-munka*“ — még hozzá — „*melyet a mai viszonyok között mi is rendkívül fontosnak tartunk.*“ Szegény kicsiny fejezet, amely remélhetőleg meg fog még nőni. Egyelőre várakozó álláspontra kell helyezkedni egy kezdő ígérettel szemben. Kétségtelenül sajnálatos, amit a jelentés szerint is „*sajnálattal kell megállapítanunk*“, hogy „*cionista hittestvéreinkkel sikertelenül kíséreltük meg oly megoldás létesítését, amely a Palesztina-munka tekintetében egyöntetű eljárást tett volna lehetővé.*“ Ily körülmények között szükségesnek mutatkozott, hogy a Palesztina-munkát a hazai zsidóság hivatalos vezetői önálló alapon megszervezhessék és így lehetővé válják, hogy az e célra gyűjtött pénzekből elsősorban Palesztinába kivándorolni akaró hazai hittestvéreinket lehessen megsegíteni és őket ottani új existenciát alapító törekvésükben támogatni. E célra alakult hitközségünk beható részvételével a *Magyar Izraelita Szentföldi és Egyéb Településeit Támogató Egyesület*.

Kár volna most firtatni az okokat, melyek az „egyöntetű eljárást“ meghiúsították. A cionistákat és nemcionistákat egybefogó Pro Palesztina Szövetség vezetősége nevében *Pfeifer Ignác* professzor és *Hatvany Bertalan* báró, akkori elnöktársaimmal együtt sokat buzgólkodtunk a békés megegyezés létrehozásán. És kár volna elébevágni a reménynek, melyet a hitközségi jelentés is kiemel, hogy „*az egyesület keresni fogja az összhangzatos együttműködést a Palesztina-munka nagy központi intézőivel is*, de elsősorban a magyar gazdasági cél fogja vezetni, hogy hazai hittestvéreink jussanak a magyar zsidó pénzek támogatásával a Szentföldön újabb existenciához.“

Ezzel a hitközségi jelentésben Palesztinával kapcsolatban is mindenütt annyiszor és fölöslegesen aláhúzott és ritkított hazai és magyar kihangsúlyozással szemben le kell szögezni két egyszerű és reális tényt:

1. A Cionista Világszervezet, illetve Jewish Agency eddig is a magyarországi zsidóságtól kapott pénzüsségeket messze többszörösen felülmúló arányban küldött certifikátokat és adott letelepedési lehetőséget, földet és felszerelést magyar kivándorlóknak. Mert úgy a *Keren Kajemeth*, mint a *Keren Hajeszod* a Palesztina-munkát zsidó nemzetépítő feladatnak tekintik és nem osztályozzák hazai magyar, hazai lengyel, hazai német, hazai amerikai, hazai délafrikai és hazai honolulu gazdasági célok szerint.

2. Ha a Szentföldi és Egyéb stb. új egyesület a „da Ware, da Geld“ alapján akarja megoldani a „hazai gazdasági“ célt, hogy amint Stern Samu mondotta: jövek a Jewish Agencyhoz, gyűjtöttem ennyit, kérek érte ennyi certifikátot, vagy elküldöm az ifjakat Argentínába, — akkor bizony igen kevés hazai magyar ifjú fog új existenciához jutni. Amint hogy a tavalyi nagyünnepi „hivatalos és országos“ akciónak egész credményéből egyetlenegy embert se lehetne kitelepíteni, pedig olyan riasztó, ijesztő felhívással indult a gyűjtés, közvetlen a zavargások után, mint óvó akció, „ne hogy a szegény, nyomorgó szentföldi hitfelek tömegesen hazaözljenek“ a hazai magyar izraelitaság nyakára.

A Palesztina-építés — illik végre tudni — nemcsak gazdasági kérdés, hanem elsősorban ideális kérdés!

És be kell végre fejezni egyszer azt a méltatlan játékot, hogy akár a cionizmussal, akár a Pro Palesztinával szemben folyton kiritkítsák és kisűrüsítsék a „hazai magyarság“ mellverdeső izraelita patentjét. Ez semmikép nem fogja leszerelni a zsidógyűlöletet sem Bécsben, sem Budapesten. Az ilyen felkínálkozó túlbuzgóság nem csökkenti, hanem csinálja az antiszemitizmust!

Minden zsidó jó hazafi mindenütt és ez nem érdem, hanem jog és kötelesség.

Mi hát a teendő? — kérdezhetik joggal azok, akiket szívük mélyéig megdöbhent a most már hivatalosan is ismételtelt feltárt katasztrofális helyzet.

Ha a hamis diagnózissal szemben felismertük a bomlás belső bacillusait, talán sikerül a „javallás“ terén is egyetmást megállapítani.

Mindenekelőtt vissza kell helyeznünk a hitközségi életet az anyagiség lejtőjéről a szellemiség magaslatára. Innen kell nézni elsősorban a zsidó közélet problémáit, melyeknek megoldásába bele kell vonni a zsidó szellemi munkásoknak minél szélesebb rétegeit, de nem örök ámen-mondásra, hanem a kérdések őszinte, komoly megvitatására.

A zsidó közélet centrumává a zsidó kultúrát kell tenni.

Fel kell építeni a lerombolt iskolákat és mindenütt szaporítani a zsidó nevelés intézeteit és nem csökkenteni. A két polgári iskola újjáépítése és megfelelő szakiskolákkal való kiegészítése példaadás lesz a vidéki hitközségeknek is, amelyek eddig csak az iskolamegszüntetés példáját követték gyors tanulékonyossággal. Az anyagi fedezet csak másodlagos

kérdés, melyet — a Tanítóegyesület elnökének jubileum-ünnepi szavaival — megoldottak *hittel hívó őseink sokkal sujtottabb időkben is, amikor a száraz falatot vonták meg a szájuktól a zsidó iskolák fenntartására és lelket tápláló, zsidó könyvek, írások beszerzésére!*

Ki kell nyitni az ablakokat, hogy az izoláltság és szűklátókörűség négy fala között tespedő magyar zsidó közéletet átjárja az egyetemes zsidóság szellemi áramlatainak felfrissítő szele, hogy új levegőben új lélegzethez jusson a tágabb horizontok után vágyódó lélek és a zsidó ifjú szeme zsidó voltának szélesebb, tisztább értelmezését lássa.

S ki kell nyitni az ajtókat! Hogy a zsidó közéletből künnrekedtek ezrei bejöhessenek és bekapcsolódhassanak. Talán éppen azoktól kaphatunk új erőforrásokat, akiket a zsidó katasztrófa szemléleténél számba sem vettek. „Vigyázzatok a szegények fiaira, mert tőlük származik a Tanítás” — mondották bölcseink. Ki mondhatná, hogy a zsidó közéleti vezetés egyedüli képesítője a vagyon?

Meg kell reformálni a választói jogot! Hogy modern lajstromos rendszer alapján képviselve legyenek azok a tömegek is, amelyek a mostani diktatórikus választórendszer folytán teljesen távoltartják magukat a hitközségi élettől. Színigazság, amit Vázsonyi János mondott, hogy lehetetlenség, hogy más választójogot követeljünk odakünn a politikai életben és mást valósítsunk meg idebenn saját zsidó fórumunkon. Nem lehet kifelé jogegyenlőséget, jogbővítést és demokráciát követelni és befelé álarisztokráciát és jogfosztást játszani. Az az indítvány, amelyet dr. Friedmann Ignác, dr. Miklós Gyula és társai előterjesztettek, helyesen mutat reá arra a tényre, hogy íme az unifikáció hívei csak úgy juthattak be a budai hitközség képviselőtáborába, hogy modern lajstromos választójoga van, melynek lényege, hogy egy 51 százalékos többség nem szoríthat ki teljesen egy esetleges 49 százalékos kisebbséget, mint a pesti hitközségben.

A választójog reformálása *új vérkeringést* fog hozni a zsidó közélet petyhüdttségébe, fel fogja frissíteni az érdeklődést azokban, akik a zsidó ügyektől elkedvetlenedtek és meg fogja indítani a vezetésben a váltakozó rendszert, mely minden közéletnek egészséges alapja. És meg fog szűnni az a groteszk állapot, hogy *a pesti hitközség vezetőségének választásában a pesti zsidóságnak alig 5 százaléka vesz részt, úgyhogy tulajdonképpen csak egy elenyésző töredék bizalmából kormányoznak.*

Meg kell szüntetni a renegátkultuszt és a kikeresztelkedés melletti zsidó propagandát, amelyet a hitközség és a zsidó intézmények nyilvánosan üznek azzal, hogy jóváhagyják, szentesítik, sőt szentté avatják a kitérést, amidőn minden rituális ünnepségen, gyászbán és örömben szószéken és asztalfőn renegát zsidókat juttatnak szerephez és köztiszteltettséghez. Mint ahogy a napokban is történt a Zsidókórháznak egyébként lélekemelő Stiller-centennáriumán, hogy kitért notabilitás szónokolt az izr. gyülekezetnek, mialatt koszorút tettek le a kitért művész által készített szoborra.

A zsidó ifjúságot nemcsak szép szavakkal, hanem nagyarányú tettekkel kell támogatni. *Elhelyezési lehetőségeket teremteni és állandó társadalmi akciókkal, sőt nyomással* odahatni, hogy amint ne lehessen kifelé kitéréssel érvényesülni és befelé „kovedet keresni“, éppúgy ne lehessen kifelé zsidó alkalmazottak mellőzésével érdemeket szerezni és befelé a zsidó ifjúság gondozásáról virágos szólamokat hintegetni. *A tizenkét fiatal rabbinak* pedig, kiknek lelkes, ifjú energiájára bízta az ifjúsági csoportok szervezését, nemcsak címeteket, hanem *módokat és eszközöket is* kell adni, hogy alkothassanak és hathassanak. Hogy ne ismétlődjen a „kulturális-szociális“ ügyosztály Szabad Egyetemének esete, amely „fedezet híján“ kénytelen teljesen ingyen igénybe venni napigondok alatt görnyedő tudósoknak,

íróknak előadásait, akiknek még a villamosköltséget sem térítheti meg, úgyhogy szójárás lett: a Szabad Egyetem „fedezet híján“ Szabad Elemivé süllyed és melegedő néni-kék menedékhelyévé, ami legföllebb csak nemes szociális feladat a mai széndrágaság idején. Kell, hogy legyen fedezete egy hitközség sokmillió költséggazdálkodásában zsidó kulturális céloknak is! *S elsősorban ifjúsági kulturális céloknak!* Ez a kultúra pedig csak zsidó tartalmú, zsidó multban gyökerező lehet, — *ha nem holmi örökbólogató, bizantinus testőrség szervezése a cél, hanem önérzetes, gerinces, zsidó jövőt építő ifjúságnak nevelése!*

Le kell építeni a papírlábon forgó *kommuniké-zsidóságot hetenkénti halhatatlansághirdetéseivel és felépíteni a szilárd benső tartalommal áthatott valóság-zsidóságot!*

A hitközség, ha élni akar és nem halódni, nem mondhat le a Palesztina-építés gondolatában és valóságában rejlő nagy értéktartalékról, önérzetforrásról és lelki felemelkedésről. Nem lehet a zsidóságot mint poros archeológiát, mint múzeumi régiséget átvinni az ifjúság tudatába, amikor szemeink előtt — ha szántszándékkal be nem hűnyjük — igenis, szemeink előtt folyik a héber nyelv feltámadásának, a héber kultúra újjászületésének, a zsidó renaissance-nak történeti csodája. Be kell vezetni az élő újhéber nyelvet minden zsidó iskolába és életet vezetnek beléje!

Biztosítani kell a zsidó közéletben befelé a kritika jogát, a szabad véleménynyilvánítást, hogy odakünn a zsidóság kritikáját és véleményét komolyan vegyék. A magyar zsidóság, az ittenicionista hivatalos állásfoglalás szerint is, csak vallási kisebbség, de mindenképpen kisebbség, mely egyenjogúságáért kénytelen küzdeni a hatalmat bíró többséggel szemben. Márpedig az a kisebbség, amely saját kezében a hatalom eszközeivel elnyomja a saját belső kisebbségét, — pusztulásra van ítélve, mert elveszti az erkölcsi talajt, melyen jogait teljes szabadsággal, benső gát-lások nélkül, rendületlenül védelmezheti!

Zsidó kőbányászok Tel-Aviv mellett

DR JUNG LEÓ* (NEW-YORK): JISZGADAL

JISZGADAL VEJISZKADAS

Álltál-e már valaha drága hozzátartozód nyitott sírjánál? Érezted-e már a halál méltóságát, félelmét és szépségét? Hallottál-e valaha minden érzék iránt elhalt hangot, megtört szív, vagy megszakadt lélek hangját, hallottad-e amint mondták: Jiszgadal vejiszkadas semé rabbah? Megálltál-e már valaha, hogy kérdezzél önönmagadtól, hogy mi lehet e szavak értelme? Hogy siralmak-e azok a halott után, avagy hirt hoznak neked tán abból a honból, melynek határából még senki sem tért vissza?

Kérdezted-e már valaha önmagad, miért van az, hogy a leghűtlenebb zsidó is, ki szinte kizárta életéből az istenséget, ki megtagadta faja tradícióját — miért, hogy az is visszatalál ilyenkor a zsinagógához, megkísérli egyhíteni szíve titkos vágyát, midőn naponta összejön régimódi emberekkel, kik naponta keresnek kapcsolatot Teremtőjükkel... Érzel-e valami titokzatosságot a kadisban, misztikus formulát, amely a szívbe hatol, még ha jelentőségét nem is érted?

Mi volt a zsidó életcélja, ki hitt a kadisban? Honnan ered szüleink e félős aggodalma, hogy legyen kadisük, valakijük, aki az idegenszerű arameus szavakat elmondja, mikor ők már a porban nyugszanak?

KIDDUS HASEM

Van a zsidó tanban, a zsidó életben egy fogalom, melyet különösen zsidónak kell mondanunk. A zsidó gondolat szféráján kívül teljesen ismeretlen. A zsidó mentalitás gondolatának kifejezője. Ez a szó: Kiddus Hasem.

Ahol a zsidó gyöngye lehetne, mert a kísértés csábító, ott ez a szó ad neki erőt az ellentállásra. Ahol a zsidónak kevés volna az ereje felvenni a küzdelmet vérszomjas csőcselékkel, legyen az a pogromszokta Lengyelországban, avagy bármely más földön, mely zsidó vért ivott: ahol zsidó vonakodnék oly áldozatot hozni, mely nehéznek tűnik a mindennapi emberi elmének, ott említsd a szót és látni fogsz hősiességet, erőt, amilyet soha nem is sejtettél volna.

Kiddus Hasem jelenti az Isten nevének megszentelését. Oly bensőséges a zsidó odaadása Istenéhez, hogy fél tenni valamit, ami a fenségét sértené, ami az iránta való tiszteletet valamiképpen is csorbítaná. Oly mély a szeretetünk Hasem iránt, hogy feledjük összes kicsinyes ellenvetésünket és a magasba emelkedünk mindenütt, ahol a Kiddus Hasem kocán forog.

Úgy élni, hogy létünk Isten dicsőítése legyen, forrása szilárd jámborságnak, zsidók és nemzsidók között, ez volt a hű zsidók becsvágya. Kiddus Hasem nem téma volt csupán egy alkalomra, hanem reakciója a zsidóságnak egy élményre, mely a lelket alapjában megrendítette: Ez volt vezérelve életének.

Jelentette a vérpadot, melyen a megkínzott zsidók utolsó leheletüket kiadták. Jelentett az esetek ezreiben vándorlást, sebes lábakkal tengerpartról-tengerpartra bolyongást az élet vadonában, mialatt emberi ragadozók vadul üvöltöttek, ordítottak a megrémült fülükbe. Jelentette az örökös harcot a törekvés ellen, megsemmisíteni tulajdonunkat és becsületünket. Jelentett rémületet, ördögi

* Dr. Jung Leo orth. rabbi, szemináriumi docens, író és lapszerkesztő Newyorkban. Az északamerikai Egyesült Államok orth. zsidóságának egyik vezére. Fiatal kora dacára zsidó tudományos művei többszázezer példányban jelentek meg angol és részint héber nyelven. Magyar eredetű. Apja, néhai dr. Jung Mór, a londoni egyesült orth. hitközségek volt főrabija Tiszaeszláron született.

kegyetlenséget, melyet vak gyűlölet csak kitalálhatott. Minden lealacsonyítást, türelmetlenség és hizelgés által. Ez volt az Istenség fehér fénye az emberi romlottság és embertelen butaság zavaros lángjában.

APA ÉS GYERMEKE

Alighogy megtalálta a zsidó az élet kötelességeit, az lett a legmagasztosabb célja. Háza alapításával az lett a ner tamidja. Évei múlásával az volt a legbuzgóbb törekvése. Ha Isten megáldotta gyermekekkel, fiúkkal, küzdőkkel az élet forgatagában, lányokkal, kiknek feladatul lészen a szombati lámpát gyujtani, mely hétköznapi se homályosuljon el. Ha látta mint fejlődtek a kicsinyek ifjakká és lányokká, ha érezte, mint gyengül az ereje és nő az övék, mint erősödik energiájuk, az volt a legfőbb gondja, hogy csont legyenek az ő csontjából, szív az ő szívéből és lélek az ő lelkéből. Hogy majdan ők is magukra vegyék e kötelességet, vallják, érezzenek felelősséget személyesen és szüntelenül életük Kiddus Hasemjeért. Ha biztos volt benne, boldogok voltak még utolsó pillanatai is, de sötét kétségbeesés mardosta lelkét az utolsó éjjeleken is, ha kételkedett gyermekeiben. Megmarad-e fiam jó zsidónak? Nem olyan, ki csak cimerül használja a nevet, avagy alkalmas kiútnak fölösleges energia számára? És erők lesznek-e, avagy gyengék, kik nevemet, vagyonomat, művem, jövedelmemet öröklik, hűséges fiai lesznek-e Izráelnek, avagy utánpótlói csupán a tömeg bálványimádásának?

És az ő utolsó könnyei voltak, mint az első imádsága, utolsó reménye, mint első aggodalma: Áldd meg Mindenható gyermekeimet, hogy szerencse és egészség legyen osztályrészük. Lelje örömét az életben. Adj neki erőt, bőséget. Mindenek fölött azonban szemet, mely lát, szívet, mely érez, hogy hol van az üdvössége, hol a kötelesség és becsület. Nyisd meg szívét, erősítsd lelkét, segítsd és tedd képessé zsidónak lennie.

Ezzel az imával zárta le szemeit és ajánlotta lelkét az Istennek.

GYERMEK ÉS APA

Az apa szíve már nem dobog. A szerető szem már lezártult örökre. Sohasem találkozik többé a földön apa és fiú. A fiú apja nyomdokaiba lépett. Magára vállalta háza becsületét és felelősségét. És ott a nyitott sírnál nem jajveszékelt, — a zsidó nem teszi a gyászát közszemlére. — Ott, az utolsó rémes találkozásnál nem tartott dicsőítő szónoklatot. Ott állt a barátok és idegenek közösségében azok előtt, akinek generációja már a véghez közeledett és azok előtt, kikre a jövő generáció vezetése várt, itt élete legszomorúbb percében, nem gondolt sem gyászára, sem veszteségére, csak kötelességére. Mint igaz zsidó felismerte a zsidó szív legszentebb szavait. Kinyitotta ajkait és fogadalmat tett, szent ígéretet: „Jiszgadal vejiszkadas seme Rabbah... Uram, Isten, nem zúgolódom a Te végzésed ellen, zsidó férfi vagyok, hallgass meg Istenem e pillanatban. Ahogy apám Érted élt, ahogy az élete a Te nevednek, a Te dicsőségednek volt szentelve, úgy mondom én is Jiszgadal, vejiszkadas, magasztaltassék és szenteltessék meg a Te nagy neved, az lesz életem célja. Úgy akarom én emléket ápolni.

Ez volt a kaddis jelentősége az időkben, amikor a zsidók még zsidók voltak. Ez a jelentősége ma, ha anyáért, apáért hangzanak el. Nem is annyira halotti ima ez, mint az élők fogadalma, nem babonás frázis, hanem az ember jelszava az életre.

Fordította Schwarz Izidor.

LEGENDA AZ APAI KÉZRŐL

ÍRTA ÉS RAJZOLTA: GEDŐ LIPÓT

Apámmal handukoltunk a júniusi melegben. Rimaszécs határában voltunk. A kisiú kezét fogta és magában templomi melódiákat dudorászott. Hangja sohasem volt, de mint afféle falusi zsidó örömeben, bánatában panaszosan zümmögte bele hangulatait az ősi dalokba. Itt pótolta azt, amit szavakkal elmulasztott. Nem igen beszélt velem sem. Hogy szeret, azt onnan gondoltam, merthogy időnként meg-simogatta a fejem és becéző hangon csak ennyit mondott: Meins. A kisiú szemében ezért nagy volt apa tekintélye. Nagyobb, mint azoké az apáké, akik beszélgetésben, mérges zsörtölődésben, vagy verésben éreztetik apai tekintélyüket. Apa nem beszélgetett, nem zsörtölődött és nem verte meg a kisiút. Megtanította a szent betűk ismeretére, azontúl pedig... hosszú órákat ült a lefüggönyözött szobában és mintha az ősök átöröklött zsidó bánata folytatódott volna benne. Hajlongva társalgott a vastag bőrkötéses könyvekkel. A hatéves kisiú fantáziájában ezért szinte emberfelettivé nőtt apa alakja. Felruházta őt olyan tulajdonságokkal, amelyek voltaképp csak a kisiú lelkében éltek, a valóságban csak annyi volt meg ezekből a tulajdonságokból, hogy hosszú mélézásai, a multon töprengő gondolatai akadályozták a kenyérkeresésben. A zsidók legélhetetlenebb fajtájához tartozott. Nagy utakat tett gyalog batyujával a hátán, amelyben posztómaradékok simultak egymás mellett, de ilyenkor csekély üzleti eredménnyel érkezhettek meg, mert anya szemrehányó hangon dorgálta, hogy ezt, vagy azt kellett volna mondania, így, vagy úgy kellett volna cselekednie.

— Erigy, nem értesz te ehhez — mondta anyának és megint napokig nem ment el hazulról üzleti útjaira...

Itt volt az ideje, hogy a kisiú zsidó tudományát bővíteni kellett. A legközelebbi iskola a harmadik községben

A kisiú kezét fogta...

... reggel hat órákor itt kell lenni" ...

volt. Rimaszécs. Mint ahogy említettem, már közel jártak a községhez. A poros országútról egy keskeny mezei ösvényre fordultak, aztán ráléptek a hidacskára, amely a malom mellett vezetett át a Rimán. A nagy mezőségről minden átmenet nélkül kerültek bele a község kellős közepébe. Hetivásár volt, teli a széles főucca szekerekkel, a környék tótjaival és kereskedőivel. Ilyen zsibongást a kisiú még sohasem látott. Nagyon tetszett neki minden és apró kezeivel jobban szorította apa széles ujjait. Így biztonságban érezte magát. A szomszéd falunál még sohasem járt messzebb és itt ez a rengeteg új kép, a sejtés, hogy miképp tud majd ő itt eligazodni, szorongással töltötték el a kisiút.

— Nem lesz baj — gondolta —, mert apa itt van! — így csitítgatta aggodalmait.

Aztán beléptek egy nagy udvarba, amelyik zsúfolásig tele volt szekerekkel, vásárosokkal. Izzadtan üldögéltek, ettek, beszélgettek, lármáztak. Ez volt a nagy vendégfogadó. Apa odaállította a kisiút egy hordó mellé az udvaron, míg ő bement a házba. Nemsokára kijött. Kezében lóbált egy párolgó lábast, a másik kezében pedig két tányért tartott. Letette a hordó tetejére és a nagyobbik felét kirakta a kisiú tányérjára. A meleg gulyáslevest mohón fogyasztották el.

Ebéd után mingyárt tovább mentek az iskola felé. Kis, fehér házikó előtt megálltak. Maszatos gyerekek hancúroztak a kopár udvaron, a szobából pedig ép most lépett ki egy feketeszakállas, görnyedthátú ember. A fején kis bársony keppeli, az orrán pápaszem, a kezében lénia. Ez volt a Reb Manasse, a tanító. Barátságosan üdvözölte apát, aztán hozzám fordult és vésztfósló hangon mondta: Nu, Lejbele, reggel hat órákor itt kell lenni, aztán majd meglátjuk, hogy tanulsz!

Én apámra néztem, hogy ő feleljen helyettem. Nem szólt semmit. Vártam, hogy megfogja a kezem, de ő Reb Manasséval beszélgetett.

— Várj meg, amíg én visszajövök! — mondta és elment. A tanító is bement a szobába és én egyedül maradtam. Kis idő múlva Reb Manasse újra megjelent az udvaron és mérges, rikácsoló hangon betelerelte a házba a hancúrozó gyerekereget. Én is bementem. Egy hosszú asztal mellett, két padon helyezkedtek el, én várakozón álltam az ajtóban. A kishú nem fogta apja kezét, nem tudta mit tegyen. Reb Manasse mérgesen rámparancsolt végül, hogy én is üljek az asztal mellé.

A tanulás olyan lármával kezdődött, hogy Reb Manasse léniájával rácsapott az asztalra. De ez egy cseppet se zavarta a fiúkat, mire kiemelt egy szeplős fiút a padból, bal karja alá gyűrte a fejét és léniájával alaposan elnadrágolta. Aztán kántáló hangon, nagy lármával újra folytatódott a tanulás. Reb Manasse néha meg-megállította a kereplő gyerekhad lármázását és ő egyedül magyarázta a szent szöveg mélyebb értelmét. A kishú mozdulatlanul ült helyén és türelmetlenül várta a végét. Egy idő múlva csakugyan vége lett a furcsa tanulásnak és a gyerekek újra kitódultak az udvarra. Most már a kishút is maguk közé vették.

Apa aztán megérkezett. Izzadtan és pirosan.

— Gyere — szólt hozzám — és újra megfogta a kezem. Elindultunk. Előbb Irma nénihez, anyám testvérehez. Nagyon hasonlított édesanyámhoz, odaszaladtam hozzá és megcsókoltam. De a szorításából, meg később a pillantásából valami idegenséget éreztem és megint odahúzódtam apához. Valamint beszéltek rólam, aztán tovább mentünk. Vissza a malomhoz. Útközben megálltunk egy ház előtt.

— Holnap itt fogsz ebédelni — mondta apa.

A malomhídhöz érkeztünk.

— Meins, — hajolt le hozzám gyengéden —, itt állj meg és várj meg engem. Nekem dolgom van a malomban.

Megpillantja apát, amint a folyó felé közeledik

Ha sokáig nem jönnek, menj csak Irma nénihez, aztán majd egy napon eljövök hozzád.

— Úgy apa — mondtam zavartan.

Apa aztán átment a hídon.

A kishú várt, várt órákhosszat. Már beesteledett, álmos lett, de még remélte, hogy apa visszajön, megfoghatja a kezét és együtt kószálhatnak ebben a furcsa községben.

A malom kerekei megálltak, az emberek is hazamentek már, a kishú még mindig várt. A hold fénye megváltoztatta a fák, a házak alakját és ő apai kéz nélkül, ebben az ismeretlen tartományban megrémült. Keservesen sírni kezdett. Maga sem tudta, hogyan került vissza Irma néniékhez. Az ajtó zárva volt, aludtak. Dörömbölni kezdett. Irma néni kinyitotta az ajtót, alaposan megszidta és lefektette a dívánra. Ébren feküdt egész éjszaka, szipogott és visszatartotta a könnyeit.

Reggel hat óra előtt már ott ácsorgott az iskola előtt. Reb Manasse kinézett az ablakon és ahogy meglátta, egy lavort nyújtott oda neki és megparancsolta, hogy a kútról hozzon vizet.

Mire hat óra lett, már az udvaron voltak a gyerekek és várták Reb Manasse intését.

A kishú már az első napon összebarátkozott kis társai-val. Ő volt köztük a legfiatalabb. Később az iskolán kívüli idejét egy 4—5 gyerekből álló kis csapattal csavarogta végig. A határ gyümölcsösei, elhagyatott széles falak teteje, a nádas: örök szórakozásai a gyereknépségnek, ezek voltak a kis sereg tanyái.

Szombaton rekkenő, párás, meleg nap volt. Templom-idő után megint összeverődött a kis csapat.

— Gyerünk a Rimáho'! — adta ki a jelszót az egyik. A nagy meleg miatt alig-alig láttak az utcákon járókelőt, a vízpart is néptelen volt. Egy darabig egy csenevész bokor árnyékában heverésztek, aztán az egyiknek eszébe jutott, jó volna megfürödni.

— Szombaton?! — botránkozott meg az ötleten egy másik.

— Isten azt parancsolta, hogy hat napon át dolgozzál, a hetedik napon, szombat napján pihenj. Azt mondjátok meg nekem, hol pihenünk jobban, itt, ahol a melegtől szenvedünk, vagy a hűs vízben?

Erre a vallásfilozófiai kérdésre nem mert egyik sem válaszolni. De mindegyikük titokban igazat adott az okoskodónak. Az lehányta magáról ruháit és belegázolt a vízbe. Pár perc múlva követte a második, így sorba mindegyik. A kishú még húzódozott. Már nem is vallásos aggodalmi miatt, hanem mert nem tudott úszni. Ezek itt nőttek fel a víz mellett, úgy szelték a hullámokat, mint a hal. De ő?! A kis faluban, ahol született, csak egy kis patakocska folydogált szerényen, a víz abban csak bokáig ért. Ez a nagy és sebesfolyású víz megfélemlítette.

A pajtások vígan lubickoltak és hívták őt is. Végül levetkezett és belépett a hűs vízbe. Bátortalanul lépdelt mind beljebb, egyszerre csak az egyik vásott pajtása elkapja a kezét és húzza maga után a malom irányában, ahol félelmetesen zúg és hullámoz a folyó és ahol erős a víz sodra.

Ó, hogy dobogott a kishú szíve! Ha most ez a fiú elereszti, biztosan megfullad! A lába nem éri a feneket, a víz pedig sodorja!

— Ússzál Lejbl, ússzál! — kiáltja nevetve és magára hagyja a kishút.

De az nem tud úszni. Kétségbeesett félelem ül az arcára. Menni akar előre, kifelé az örvénylő részből, de nem tud.

— Hát itt a büntetés, mert szombaton... — ez villant

át megriadt lelkén. Már egyszer a víz alá bukott, de újra felkerült. Még mindig nincs talaj a lába alatt. Kétségbeesve csapkodja a vizet.

— Ha most apa kezét foghatná!... Önkénytelenül arra fordítja a fejét, amerről apával jött ide.

És ebben a percben, mintha valóban csoda történt volna. Megpillantja apát, amint a folyó felé közeledik. Azonnal átlátja a veszélyt és felemeli a kezét. A kezét, amelyik a kisleányt simogatja és vezeti. De most nem simogatott, most parancsolt ez a kéz. Nem neki, hanem annak a másikat, aki a veszélybe vezette. Hogy azonnal segítsen neki! A környék zsidói a szomszéd községben gyülekeztek szombatoként és ima után apa átsétált a kisleányhoz.

A felnőtt ember parancsának persze engedelmességet a kis gonosz. Nekirugaszkodott az árnak, pár tempót szelt a habzó vízben, aztán elkapta a kisleány karját és kivonszolta a partra.

Apa már átkerült a hídon, odasietett a megrémült gyerekekhez, megsimogatta a fejét és csak ennyit mondott: Meins.

A kisleány felkapta magára ruháit, megfogta apa kezét és lassan bandukoltak a széles, néptelen uccán. Olyan erősen szorította a vastagujjú apai kezét, mintha sohasem akarta volna elereszteni. Mit tudta ő, hogy ez nem lesz mindig így! Hogy egyszer el kell majd eresztenie ezt a kezét és jön helyébe egy másik kéz, amelyik mindnyájunk felett lebeg, amelyik ritkán simogat, amelyik nem akar a veszély pillanatában mindig lesújtani a gonoszra és amelyik csak nagyritkán, vagy sohasem mutatja majd azt az utat, hogy merre kell mennünk.

TIMÁR MAGDA: TESTVÉRÜNK ÖRÖMÖT HOZ...

Örömet hoz, ha esténként fáradtan betoppan,
Örömet hoz a szemében, a kezében
és ideadja, úgy ahogyan senkisé tud adni.
Sohasem jut eszembe más, amikor látom, mint a jószág
és ha a haja a homlokára hullik,
mintha kikanyarodnék belőle egy szó,
egy szó, s tapadna könnyedén: Szimcha.

Szimcha. Mintha a csengő is ezt zengené ezüstösen.
Szimcha, mintha a küszöb is nyújtóznék örömeiben.
Szimcha — énekel az anyám szíve,
megérkezett a testvére, a testvérünk,
Apánk, mindenünk. Ember mint a többiek,
de más. Ha mások belépnek, sziszeg a csengő,
unatkozik a küszöb, gögösen állnak a falak.

Szimcha. Talán a tenyerében futó vonalak is
ennek a szónak a betűit mutatják,
Talán neki nem is M betű szárai futnak
dolgos tenyerén a csuklója felé,
hanem füzéres betűivel fut a Szimcha.

Örömet hoz talán azért is,
mert nem volt boldog soha,
nem tudja mi az nyugodtan megállni,
selymes szavakra simogató boldogságra várni.

Mégis minden ünnepen
Ott ül a templomban az első sorban,

imakönyve fölé hajlik,
pedig betéve tudja az imákat,
és sohasem magáért, de másokért
könyörög Istenhez.
Egy szelid kis csapatért könyörög,
testvéreiért és halott szülei nyugalmáért.

Mosolyogva jön haza a templomból
és mosolyogva kezdi el a munkát.
Nincsen semmije, egész életében
csak adni tanult, — adni
halkan szótlanul mosolyogva adni.

Ha nincs mit adni, mosolyogva biztat,
reményt ültet a szemünkbe, az ajkunkra
és megtölti Szimchá-val a házat.
Biztat, mint a zsoltáros:
„Ujjongjatok, örüljétek“
És ujjongunk és örülünk,
amíg öröm árad belőle,
mikor elmegy, utánanézzünk,
látjuk, hogy fáradt,
mintha léptei is fáradtan
vernék ki a szót a kövezeten:
Szimcha — Szimcha — Szimcha...
És mintha a küszöb is aggódva lesne utána...

A jeruzsálemi héber Egyetem keleti zenearchivumából
Bucharai zsidó tánczene felvétele

A „Shani” iparművészeti műhelyeiből. Jemeniták munkái. — Aus den Werkstätten „Shani”

H. PATAI ÉVA (JERUZSÁLEM): „SHANI”

Eldugva húzódik meg a Szent Város egyik félreeső sarkában a Simon Hacadik-negyed. A szegények legszegényebbjai laknak itt, nincstelen keleti zsidók, szűk kőudokban, nyomasztó inségben. Itt-ott még találni udvarokat, ahol egy gazda, de két háziasszony él, az ember önkénytelenül az arab fellach agyagkunyhójára gondol... S valóban, pár évvel ezelőtt a Simon Hacadik-negyed sötétbőrű zsidóit sem kultúra, sem civilizáció nem emelte az egyszerű fellach fölé.

A második Szentély lerombolása után — így beszéli a legenda — a Templom szolgálatában álló kézművesek és iparművészek az arábiai Jémenbe menekültek és ott marad-

tak évszázadokon át... azok a jémeni zsidók, akik ma hozzánk Palesztinába visszatérnek, az egykori szentélydíszítók ivadécai...

Nyomortól űzve menekülnek a zsidó családok Jémenből, nehéz és veszélyes az út, a jémeni uralkodó, az Imaam kivándorlást tiltó parancsa szinte lehetetlenné teszi a szökést — és mégis jönnek tele reménnyel, életkedvvel, legendákkal...

Eleinte nem fogadták őket szívesen Palesztinában.

„Hiszen ezek olyanok, mint az arabok” mondták és megvetéssel kezelték a sötét jövevényeket. Hiába bizonygatták azok, hogy ők sok mindenhez értenek, tudnak hímezni, szőni, fonni, ezüstöt megművelni, aranyat formálni, drágakövet vésni... mint a páriák, úgy éltek a jémeni zsidók a Szent Városban.

Végre, hosszú évek súlyos szenvedései után, ezerkilencszázhuszonnégyben a „Héber Asszonyok Világszövetsége” műhelyt rendezett be a jemeniták népművészetének ápolására. Eleinte csak a nőket foglalkoztatták, mégis az egész Simon Hacadik-negyedet bevilágította a remény. A szomorú, hallgatag jemeniták szíve megnyilt, ajka megszólalt, mesék, dalok, ősrégi törvények virágoztak fel, a forró, kegyetlen, felejthetetlen Jémenről — a hatalmas Imaamról, aki megtiltotta a zsidók kivándorlását Jémenből, „mert ha a zsidók mind elmennének, egyetlen kézműves nélkül maradna az ország...”

A műhely fejlődött, nőtt, ismertté lett. A „Héber Asszonyok” hamarosan üzletet rendeztek be Jeruzsálemben a jémeni népművészet termékeinek eladására.

Az üzlet neve „Shani”. Őshéber szó, jelentése: „Bibor”.

„Shani” — ma már nagy cég, fogalom. Shani-üzletek, Shani-műhelyek, Shani-kiállítások, siker siker után, mindig, mindenütt, Palesztinában, külföldön. Komoly, meleg, megérdemelt siker, mert a hímzések, kosarak, ékszerek

Jemenita kosárfonónő

A „Shani” iparművészeti műhelyeiből. Jemeniták munkái. — Aus den Werkstätten „Shani”

valóban gyönyörűek. Az egységes stílus a „Shani” érdeme, éppúgy, mint a dolgok modernizálása. A színdús, tökéletes formájú fonott ruháskosarak, varródobozok ma éppoly divatosak, mint a pompás hímzésekkel ellátott ruhák, végtelesen finoman kidolgozott arany és ezüst ékszerek.

Jémeni zsidó családok százai emelkednek ki a „Shani” által a nyomorból, tanulnak, dolgoznak, fejlődnek. Értnek a fa, bőr, kő, csont és más nyersanyagok megmunkálásához, művészi kidolgozásához is. Csakhogy ennek ma még nincs piaca, közönsége. Pedig, ha volna! Sok ezer jemenita családnak jelentené kenyerét. A „Shani” igazgatónöje, Rosenblüth asszony, minden erejét és képességét ennek az ideálnak áldozza: talpraállítani, munkához, kenyérhez juttatni a Palesztinában élő jémeni zsidókat. És a komoly, megfeszített munka gyümölcse érik: egy egész zsidó réteg kap erőre, áll be az országépítő munka szolgálatába. A Shani-műhelyek munkásainak gyermekei iskolába járnak, szakmát tanulnak, egyeseket már felelősségteljes állásokban látunk bankban, ügyvédi irodában, kereskedelmi vállalatnál. A jemenita zsidók lassan eljutnak arra a helyre, mely őket értelmességük, ügyességük, tanulékonyságuk és művészi érzékük folytán megilleti.

VIHAR BÉLA: ZSINAGÓGA ÉJJEL

Ülsz a mellékutcában, becsukott ablakaidal
zsidók zsinagógája
és a te kupolára rászállott gubbasztani
a keleti csillag misztikus háromszöge.
Ősrabbik komor leple, árnyékod,
bús imák zsongása száll az éjszakában;
fájdalmak háza, halottak és próféták háza,
ezer évek kiáltása, téglákból.
Kőfejdeddel így nézed mozdulatlanul az éjjelt,
igézetten megállnak a felhők
és bent, ahol a csendnek szárnyai lebegnek
zsidók zsinagógájában,
éjjélkor a becsukott ablakoknál,
sötétség örvénylésében,
Sémnek lányai sírnak fennhangon
s a megváltás tébolyi szomjában
Jáhu ruháját szaggatják.

Jemenita iparművész
a Shani műhelyeiben

VIHAR BÉLA: ÁHITAT

Hogyan szólítsam meg a hegyet,
a sugaras forrást és az úszó holdat,
téged, te alkonyat,
amint a tejszínű tájon át
kibontott hajjal
bánatodat vonszolod a dombokon . . .
téged, est, ég és csillagok ezüstös
felhők bíborában, [koszorúj
béke csobogó patakja,
hogyan szólítsalak, hogyan nevezzelek?
Mondom: természet és nem érted,
mondom: kozmosz és hallgatsz,
de szólítalak: isten — isten —
s akkor betellek lelkeddel,
megadatik nekem a te nagy kegyelmed
és színről-színre látom arcod,
amelyben erdők, vizek mezők,
időtlenül lobognak, zajlanak,
és benne vagyok én is,
mint halk, csendes porszem.

Jemenita díszkosárfonó
a Shani műhelyeiben

KARCZAG ISTVÁN: HAZATÉRÉS

Ekkor már több volt, mint bizonyosság, hogy az öreg báróné nem éri meg a reggelt. Harmadik napja aludt már a percek végtelenjében. Tömpe, mély alvása néma prologus volt az örökkévalóság komor színjátéka előtt.

Ennek éles ellentétjeképpen a házban harmadik napja mindenki virrasztott. Kint hosszú ablaksorok világítottak, bent parázslószemű árnyékok vánszorogtak szobáról-szobára: az egész hatalmas épület egyetlen csendes bucsuzkodás volt. Még az alsó traktust is megviselte a csapás; a cselédség is nagyon szerette a haldoklót és siratta most, hogy elköltözik.

Az öreg báró teljesen összeroppant a három nap alatt. Nyoma sem volt már a kemény öregúrnak. Hetyke kis bajszkája foszlott kócokban csüngött összepréselt szájára, a korrekt választék eltűnt frizurájából, helyette rózsaszínű kopaszság ütött elő itt is, ott is.

Három nap óta alig mozdult el az ágy mellől. Széles gobelin fotőjben ült, álmatlanságtól lankadt szemhéja, mint leomló függöny zárta el tekintetét, de ő csak ült és kitarzott a krétafehér öregasszony mellett.

A professzor már komolyan kezdett aggódni érte. Leánya, Hajmássy ezredesné is kérve-kérlelte: ne tetézz a szomorúságot, pihenjen le egy kissé.

Hajmássy ezredesné is csak apjának tudott tanácsot adni. Amióta a professzor kimondta, hogy elkerülhetetlen a katasztrófa — talpon volt és egyik ájulásból a másikba esett. Most is szédülten támasztotta az ajtódeszkát és folytonosan zsebkendőjét tömte szájába, nehogy a felzúduló sírás előtörjön. Ó, igen, ez rettenetes volt. Képtelenség volt még elgondolni is, hogy anyja apadó lélegzete végleg megszűnik és szunnyadásából egy másik, ismeretlen világban lesz felébredés.

A fiatal báró volt a legerősebb. Bár torkát perzselte a könny, de merev arccal tartotta magát. Csak táncoló ádámcsutkája árulta el: milyen nagy önuralommal fogja érzéseit.

Az ifjú báró anyja halálos ágya előtt sem tagadta meg önmagát. Felemelt fejjel és kifeszített mellkassal nézett a sorssal szembe, akár az apja annakidején, akinek még a kezdet-kezdetén jelmondata volt: „olyan a Végzet, mint az eb; ha futsz előle, utánad kap; ha rárivallsz, meglapul”. Igaz, hogy a mottó eddig bevált. Az öreg Csongrádi kicsavarta a bunkót a balsors markából; az egykori kopott kis kantinosból bányavárosok ura, a lenézett árendásból a nemzet büszkesége lett. Valóban, a Végzet eddig hajlott a hátor szóra, a Csongrádiak vétőjára miniszterek torpantak meg, tanácsukért kormányok instanciáztak. Nem, nem, az erős tölgy drága nedve nem szikkadt ki, az ághban duzzadó erővel tovább iramlott; a fiú — ha lehet — még apjánál is keményebb, szilárdabb, célratörőbb lett.

De ez itt, ezen a széles, mennyezetes ágyon valami más, valami megfoghatatlanabb dolgot jelentett. Ez valami kérelhetetlen, sötét rejtély. Anyának hívják ezt az eszméletlen, szunnyadó testet és elmúlásnak azt az eleven, láthatatlan lelket, ami ott bujkál valahol az ágy körül. Igen, anyának hívják ezt a testet most is, mint ahogyan anyának hívták hosszú, hosszú évekig, amikor még nem hallgatott ilyen fagyosan, de meleg szeretettel csengett a hangja és öleltek, támogatták a karjai. Anyának hívják ezt a testet most is és nyilván anyának hívják holnap is, évek elmúltával is, de akkor már mélyen lent lesz a test a föld alatt, kriptá dohossága fedi be, s az anyából csak szó lesz, fájdalmas emlék, gyötrelmes gondolat...

A fiatal báró irtózatos nyomást érzett a tarkóján. A

gallér kemény éle belevájta a húsba, az ereken mintha torlódó vérrögök állták volna el a józanság útját. Ujjait végighúzta gallérja alatt és az apjára nézett. Az öregúr csak ült a gobelin fotőjben és csak strázsált kegyetlen önkínzással. A professzor az ágy túlsó felén állt, néha lehajolt a szunnyadó fölé, a lágy, sárga fényben megcsillant a csiptetője. Hátralépett a parkett, ahol az ezredesné harapdálta zsebkendőjét.

Csongrádi báró csak az apját nézte. Az öreg báró hangosan szuszogott, mintha ébren aludna, vagy mintha csak ezt az elfojtott levegőt engedte volna előtörni.

Csongrádi báró akkorát nyelt, hogy a gégeje belerecscent. Béke a távozonak, de ezt a könyörtelen keserűséget ki fogja most megváltani! Ez az öreg ember élete másik felét fogja most elveszíteni. Ez a két ember már majdnem egygyé forrott. Sokszor elnézte őket, már külsőben is úgy hasonlítottak egymásra, mintha nem házastársak, de testvérek lettek volna. Negyvenöt év szenvedése és öröme, küzdelme és megpihenése a szeretet tégelyében egygyé olvasztotta őket és a belső béke formálójában azonos alakot adott nekik. A gallér megint acélpánt volt a nyakán. Az öregember társ nélkül marad. Ó, de itt mégsem csak az öregemberről van szó. Itt két gyermek is anya nélkül marad. Mert az árvaság nemcsak gyermeki állapot. Vagy mégis az? ... Az, mert a szilárd férfi remegni kezd, az erős szív megsajdul és üressé válik a világ, ahol gyámoltalanul botorkálunk anyánk nélkül.

— Anyám — sírt fel benne most egy gyermekhang. Mi ez? Hiszen valóban nem az ő hangja. Ez a kis Csongrádi Palkó hangja, aki apja szigorát jön anyjának elpanaszolni. — Anyám, anyám! ... — sírt benne a hang tovább, de most már mélyülön, zengőn, emelkedőn; most már báró Csongrádi Pál vezérelnök úr hangja panaszkodott ott belül a Végzet szigorúsága miatt.

Halk sarkantyúpengés rázta fel. Hajmássy ezredes jött meg; felesége haját megsimogatta és két lépéssel mellé lépett.

— Szegény gyermekeim ... — súgta ott. — Azt hiszem itt az ideje értesíteni Valkó tiszteletest. Legyünk erősek, most már csak a halotti szentség következhet ...

A báró beharapta a száját és bólintott. Hajmássyné hátul meghallhatta férje szavait, mert mint egy jelre hangosan felzokogott, azután anyja ágya mellé támolygott, megcsókolta kezét, keresztet vetett és letérdelt.

Ebben a pillanatban az öreg báróné keze megmozdult. Felemelte karját és erőtlenül visszajektette. Azután melle erősebben emelkedett, testével félig megfordult, lassan kinyitotta szemeit és az ura felé nézett.

Az ezredesné felugrott.

— Kismamám! — ragadta meg anyja kezét. — Kismamám, nézzen rám, nézze, a maga cukros Lilije van itt ...

A báróné feje meg sem mozdult. Merev, kitágult pupillákkal nézte az urát, egyre nézte, mintha régi ismerősét pillantotta volna meg hosszú évtizedek elmúltával.

Az öreg báró is felugrott és elcsukló, reszelős hangon megszólalt.

— Kedvesem, én kedvesem, megismered a te öreg Józsi fiad? ...

A báróné feje most sem mozdult meg. Szinte már-vánná meredt minden vonás az arcán. A hosszú alvásnak nyoma sem volt most rajta — és csodálatos — minden életelen merevsége is, valami kósza lendület lüktetett a szája körül. De nem szólt. Csak nézte az urát, furcsa, várakozó, kutató kitartással.

Az ezredes és a fiatal báró is az ágy mellé lépett. Az ezredes idegesen csavargatta a zubbonya gombját és hirtelen megszólalt.

— Anya kérem, nézze, Lili meg Pali is itt van.

A báróné arca meg sem rezzent. Csak nézte, nézte, szinte konok követeléssel nézte az urát.

Az öreg báró mellében most valami meglódult. Az aszszony hirtelen ébredése és kísérteties, hideg tekintete megszorította elméjét és valamit megbolygatott ott. És most tépte, szagatta, marcangolta egy jeges kéz belül. Mintha ez a hideg tekintet egy összeomlott, ódon épület alól akart volna valami elrejtett, vagy elvesztett drága értéktárgyat előkaparni.

Az öregúr reszkető kézzel előkapta zsebkendőjét és megtörölte verejtékező homlokát.

Az ezredes megfordult és az öreg báróra nézett.

— Ügylátszik, apától akar valamit... Ügy-e, akar valamit apától, anya? — hajolt vissza a haldokló fölé.

A báróné feje alig láthatóan megmozdult. Azután az ezredesre nézett és halkán, mint egyetlen sóhajtást lehelte:

— Tíz férfit hozzatok...

Az ezredes visszalépett. A kívánság oly halk volt, hogy csak ő egyedül hallotta. — A vég... — köhintett és elfordult. De a báróné megfogta zubbonya szélét és rettentő kinnal hangosabban akart szólni. De erősebb hang nem jött ki a torkán, csak eltorzult vonásai kiáltoztak. Halkan ismét megszólalt:

— Tíz férfit hozzatok...

— Mit mondott? — zokogott Hajmássyné.

— Agónia... — csavargatta a zubbonya gombját az ezredes. — Valami tíz férfit emleget...

Erre az öreg báró úgy felzokogott, hogy a fogai belevacogtak. Visszahuppant a fotőjbe, két tenyerébe temette arcát és felcsukló, rázkódó válakkal rázta, rázta a nehéz zokogás.

Az ezredes ellágyult arccal nézte a haldokló öregasszonyt. Az még most is a zubbonya szélét markolászta és valami furcsa, előtte ismeretlen nyelven suttogott.

Keresztet vetett és letérdelt. Felesége melléje omlott.

Egyszerre ugrott melléjük az öreg báró a fiával.

— Ne tegyétek!... — kiáltotta a fiatal báró mézsféher arccal. — Ne tegyétek, anyánk nem akarja!...

Amikor felálltak, látták, hogy az öreg Csongrádi a fia vállán zokog, a fiatal báró szájaszéle remeg és meg-megcsókolja apját.

— Mit tegyek most, apám?... — kérdezte rekedt hangon.

— Tégy úgy fiam, ahogyan anyád kívánja — sírt az öreg. — Hozass tíz zsidót és papot melléjük...

Negyedóra mulva már kimondta a pap a báróné nevét: Rűfke baðz Róchel. És utána a tíz férfi belekezdedt.

— Elauhénu, vélauhéj ávauszénu, tován löfonechó töfilőszénu...

Zúgott a könyörgő ima és egy öregasszony békésen szunnyadt egy hatalmas ágy ölén. Most olyan volt ez az ágy, mint egy böleső, amely befogad a születésünk után. Az ősi, szent imádság hajlékot adott egy elfáradt léleknek: a lélek most már megpihenten hazatérhet. A böleső most mintha kivált volna körvonalaiból. Mintha kivált volna körvonalaiból és mintha lassan elindult volna a Lét túlsó oldala felé. Az ittmaradt élettárs már az imádkozók közé vegyült és ősi búcsúztatót küldött a távozó után.

— Osámnu, bogádnú, gozálnu, dibárnu daufij...

Az öreg báró nyakán már talesz ékeskedett és verte a fejét lehajtott fővel. — Osámnu, bogádnú... vétkeztünk és hamisítottunk... Most tüzes folyam harsogott ott belül. Ez a tüzes folyam előntötte a szívet, elárasztotta az elmét

és kisodorta onnan az emlékeket. Istenünk és apáink Istene... vétkeztünk és hamisítottunk... Ó, Uram, ezt kiáltottam én Hozzád apám halálánál is, ezt kiáltottam a szegénység éveiben is, a bűnbánat gyötrelmes perceiben is. És alázatos fájdalommal most is ezt kiáltom. Osámnu, bogádnú... vétkeztünk és hamisítottunk... Vétkeztünk, mert elhagytuk házadat és hamisítottunk, mert meghamisítottuk szívünket és gyermekeink szívét, amit Tőled kaptunk és amire csak Te tarthatsz jogot... Neked kell vele elszámolnunk, hogy békésen színed elé térhessünk... osámnu, bogádnú... — Az öreg ember lehajtott feje súlyos volt, mint az ólom, hangja el-elesuklott, arcán nedves bárázdák fénylettek.

A fiatal báró állt az anyja felett, nézte apját és csendesen követte az imádkozókat. Tétován, botladozón: ánáchnu, váávauszénu, hotónu... — A szöveget nem ismerte. De azért mondta utánuk bátran, gyötrelmesen.

A báróné örökre elszunnyadt. Leánya férje karján roskadozott, aki feltett sipkával feszes vigyázzban állt.

Amikor a könyörgő ima végetért, a fiatal báró segített leemelni anyját és amikor az a földön volt: megcsókolta. Azután izzó szemekkel megint az apjára nézett. Az öreg már nem sírt, ahogyan az Írás parancsolja.

A fiatal báró segített a két gyertyát is meggyújtani. Majd lenézett a lepedőbe csavart mozdulatlan testre, aki az ő édesanyja volt. Álla megrándult, melle összehúzódott, látását nedves fátyol takarta. Azután nyöszörgő hangon kimondta:

— Az Úr adta... — De nem ismerte a szent mondat folytatását. A papra nézett. A pap bólintott és segített neki:

... az Úr vette, áldott legyen az Ó szent Neve!

Szilárd hangon utánamondta és két öklével csendesen a mellére ütött.

Szüret Judeában

PROF. DAVID PRATO RÓMAI FŐRABBI: SOCRATES ÉS JÉZUS

Aki azt mondja, hogy a zsidóság és a vele kapcsolatos problémák és jelenségek immár a multhoz tartoznak, banális tévedést ismétel. A zsidóságot nem lehet idővel körülhatárolni. Hozzátartozik a multhoz, a jelenhez és a — jövőhöz. Érdekelt és érdekelni fog minden korszakot. Az egyiptomi, a föníciai, vagy perzsa kultúrával kapcsolatos problémák nem keltenek többé különösebb érdeklődést a közvéleményben. Sőt, az annyira bennünk élő görög-latin kultúra kérdései — aránylag — ugyancsak hidegen hagyják még a kulturális köröket is. A zsidósággal kapcsolatban viszont — beleértve a kereszténységet, az Izlamot és minden kiágazását az ősi zsidó törzsöknek — még a régi keletű kérdések, problémák is egész kivételes erejű és friss színezésű visszhangot keltenek a társadalom legszélesebb rétegeiben. Minden probléma, amely a mi kicsi, annyit szenvedett és annyit támadott népünk történetéhez kapcsolódik, aktualitását soha nem veszti el. Aki szemmel kíséri a — szó legszélesebb értelmében való — zsidó irodalom alkotásait, láthatja, hogy pl. Jézus életét és pörét milyen rövid időközökben megjelenő könyvek elevenítik meg újra és újra. Csak az utolsó ötven évben is hány Jézus-életrajz jelent meg. Hadd idézzem a volt olasz közoktatásügyi miniszternek, Giovanni Rosodi ügyvédnek munkáját. Ez a kivételes tehetségű ügyvéd evvel a művével igazán nem aratott sikert. Nem is érdemelt. Az anyag és főleg a sémi nyelvek ismerete nélkül, másodkézből vett adatokkal akarta a Jézus-pert lefolytatni. De ez a pör azok közé a kevesek közé tartozik, amelyet Rosodi sikeres pályafutása alatt — elvesztett. Következtetéseit sorra megcáfolta még megdicsőült mesterem, Chajes főrabbi. Egészen más jellegű az a Jézus-életrajz, amelyet a mi Klausner professzorunk írt. A munkát több nyelvre lefordították eddig is és sikere folyton nagyobbodik. Nagy jelentőségű mű, amelyet zsidó ember — és még hozzá olyan, mint Klausner, tudott csak megalkotni — óriási érdeklődést és heves vitákat váltva ki mindenütt. Renan, Papini és mások Jézus-életrajzeit nem is részletezem. Mindenesetre az, hogy ilyen tartalmu könyvek jelennek meg a közvélemény élénk figyelme közben, érdeklődést és szenvedélyeket ébresztve, világosan bizonyítja, hogy ez a téma századok messzi távolságában sem veszítette el frissességét, nem merevedett dogmává. Kétezer év után is annyi érdeklődéssel, lelkeséggel és szenvedéllyel kísérik Jézus pörét, mintha az emberiség története más, hasonlóan drámai pillanatot, igazságtalanságot nem ismerne. — Valaki szellemeskedve multkorában azt írta: „Ti zsidók mindenben túlzottak vagytok. Ha egy zsidót üldöznek, az egész világot fellármázzátok. Egy jogtalan ítélet egy zsidó fölött és nyomában olyan felzúdulástámad, hogy egyenesen korszakot jelöl...” — Gondoltam, az író a Dreyfus pörre céloz, amely a maga széles hullámaival Franciaországban és talán nemcsak Franciaországban — új korszakot nyitott. Hanem e cikket folytatva rájöttem, hogy írója továbbment fejtegetéseiben, mint első pillanatban gondoltam. Felveti a kérdést: „ki volt nagyobb Socrates, vagy Jézus?...” Aztán így folytatja: És hogyan lehet az, hogy Socrates erőszakos halála nem támasztott olyan felzúdulást, mint — a történelmileg még nem is bizonyított — keresztrefeszítése Jézusnak? Pedig Socrates elnyomása igazán, embertelen, jogtalan és kegyetlen volt. Hogyan lehet tehát, hogy Socrates pöre, elítélése és halála nem rendítette meg az emberiséget. Viszont Jézus halála olyan visszhangot keltett, amely a maga méreteiben és hatásaiban egyszerűen megváltoztatta az emberi társadalom ábrázatát? A cikkíró, aki jogos és éles kérdésével csak szellemeskedni akart, könnyen találja meg a feleletet.

Szerinte érthető, hiszen Socrates nem volt zsidó, Jézus viszont az volt. Ez a felelet azonban — ha más megvilágításban is, mert bizonyos dolgok fölött szellemeskedni nem illik — feltétlenül igaz. — Socrates egyéniségét, nagyságát mindenki ismeri. Nem volt sok tanítványa, könyveket nem írt. Párbeszéd útján tanított. És eszméit nagy tanítványai Platon, Aristoteles őrizték meg az utókornak. Ezek az eszmék Socratest minden idők egyik legnagyobb forradalmáraként mutatják a politikában, a filozófiában és a vallásban egyaránt. Szavát emelte mindennek és mindenkinek tévedései, bűnei ellen abban a korban és társadalomban, amelyben élt. Vallási eszméi nagy közeledést jelentenek a zsidóság tiszta monoteizmusához. Nem csoda tehát, hogy a politeizmusnak és a politikai és társadalmi hibáknak abban a tarka világában, Socrates forradalmárnak számított a létező társadalmi rend ellen és hosszú üldöztetések után halálra ítélte az athéni szenátus 6 szavazattöbbséggel. 400-ban időszámításunk szerint. A halálra készülődés nemes magasztossága még szebbé, még ragyogóbbá teszi Socrates nagy emberi alakját. És mégis, ez a nagyság, ez a tragikus és igazságtalan halál nem rendítette és nem változtatta meg a világot. Pedig Socrates nem kisebb nép és nem alacsonyabb kultúra gyermeke volt, mint Jézus. Ki tudja, milyen következményekkel járt volna, ha a tanítványok, folytatva a Mester munkáját terjesztették volna a földön a monoteizmus gondolatát. — Ilyen összetételezése a zsidó és görög Géniusznak mennyi vérontástól, mennyi gyűlölettel óvta meg volna az emberiséget, igazán elősegítve a messiási napok eljövételét. Amikor később Filo Alexandriában járt és megittasultan Plátó eszméitől, próbálta elősegíteni a zsidó-görög Géniusz találkozását, késő volt már. Róma hatalma lábat vetett. De, hogy Socrates életében és főleg halálában nem váltott ki olyan hatást, mint Jézus, nem lehet egyszerűen avval okolni, hogy az utóbbi zsidó volt és a zsidók rettentő lármát csapnak, ha igazságtalanság sújtja őket. — Socrates a maga munkásságát politikai szenvedélyektől, anyagi érdekektől fűtött atmoszférában folytatta. Athén nem volt Jeruzsálem és a görög nép nem volt a zsidó nép. Azok az erkölcsi és politikai eszmék, amelyeket Socrates hirdetett, nem érdekelték és nem ragadták magukkal a tömeget. A görög filozófusok sorsa, hogy elszigetelten maradtak. Arisztokratái gondolatnak, vezetői iskoláknak. De a tömeg, amelynek szívében más tüzek lobogtak, észre sem vette őket. Ez a környezet, — annyira átszőve a politeizmus gondolatától — képtelen is lett volna megérteni és elfogadni Socratesnek — a zsidósághoz annyira közelálló — monoteisztikus világnézetét. Egészen más volt a helyzet Jézussal kapcsolatban. Kezdetben nem tulajdonítottak nagyobb jelentőséget az egész, elinduló mozgalomnak. Csak, amikor már jelentkeztek azoknak az eszméknek következményei, amelyeket a propaganda — ha jóhiszeműleg is — Jézusnak tulajdonított, helyezkedett a zsidóság ellenállásba. Ellenálltak a zsidóság mesterei, akik nem izoláltan éltek, mint a görög filozófusok, hanem a nép fiai voltak. A néppel a népben éltek. Tanítottak nem az iskolák áthatolhatatlan falai között, hanem utcákon és tereken egy olyan népet, amelynek minden fia szinte maga is mester volt, készen a nagyok tanításának megértésére és elfogadására. Júda politikája az eszmék politikája volt, a vallási erkölcs és jog hirdetése — egészen eltérő az athéni kormányok politikájától. És ez a zsidó ellenállás, a zsidó gondolatvilágnak ez a tiltakozása egyengette útját a kereszténység terjedésének. Hogy miért volt az ellenállás? Socrates magasabbra akarta emelni az emberiséget, a pogány sok-

istenségtől a tiszta egyistenhit felé. Az elinduló kereszténység viszont, olyan törekvéseket akart tulajdonítani Jézusnak, amelyeknek iránya az emberiséget egy magasabb pontból lefelé vezeti. A tiszta és szellemi monoteizmustól egy valamiféle — ha egész minimálisra redukált, de mégis politeizmushoz. És a zsidóság ellenállt. Ez az ősi, kicsi nép, amely ma is még annyi csodálatos fiatalsággal és erővel járja a halhatatlanság útját, mindig az ég felé tekintett, anélkül, hogy elvesztette volna lába alól a földet. Idealista és pozitívista együtt. Azért született, élt és fog élni, hogy tiltakozás legyen minden időben, mindenfajta politeizmus ellen. Ezt a hirdető életet nem lehet elnyomni és nem lehet megölni. A zsidó nép még a kezdeten — ösztönösen felment a tiszta szellemi monoteizmus csúcsára, ahonnan többé semmi hatalom, semmi gyilkos erőszak nem tudta lerántani. A zsidóságnak egyetlen dogmája van: az Egység. Az abszolút egység, fölülmúlhatatlan és szétbonthatatlan szintézise térnek és időnek, szellemi és fizikai erőknek. E körül az örökkévaló Egység körül formálódott erkölcsi élete, amely érzékenyen reagált és messze távol maradt minden politeizmustól. De elérkezett a történelemnek egy olyan pillanata, amelyben a zsidóság egy új ténnyel állt szembe: Rómával! Senkinek a római imperátorok előtt, eszébe nem jutott, hogy emberfia istennek tekintse magát. A „divus“ jelző, amellyel a római imperátorok magukat kitüntették, nem egyszerű cím volt, hanem kifejeződése annak a határtalan gögnek, amely az — egyetlen politeista formában sem létező — ember-isten fogalmát tenyésztette ki. Ez a fogalom, idegen, megérthetetlen és elfogadhatatlan volt a zsidóság számára. Hogy az emberben van valami isteni, arra már a Biblia első lapjai tanítanak és azt érezzük is minden pillanatban. De az ember — bármilyen nagy és csodálatos legyen is — mindig csak ember marad a zsidóság szemében — megalkuvás nélkül. Nagy egyéniségei voltak az emberiségnek már a legrégibb időkben, de a római imperátorok gögös nagyzásáig mégsem jutott senki.

Ez a fogalom teljesen ellene volt a régi zsidóságnak, a próféták szellemének, akiknek soha eszébe nem jutott Isten fiainak, vagy isten-embernek nevezni magukat. Ellenkezőleg! Minden időben és minden alkalommal hangsúlyozták és aláhúzták emberi gyöngeségüket, emberi mivoltukat. Mózes a maga isteni nagyságában nem átalotta megírni testi hibáját, emberi gyengeségeit, tévedéseit és az azokra következő büntetést. Aztán később a próféták, amikor átszellemültségükben a legszentebb, a legmagasabb erkölcsi igazságokat érezték szavakba formálódni, a küldetés isteni parancsát eképpen hallották: „és te ember fia menj és prófétálj“... Prófétálj az ember fiainak — talán mint idősebb testvér, de mindig csak mint ember fia és soha mint — isten-ember. Az isten-ember csak importált fogalom lehetett Júdában, teljes ellentétben a zsidó nép gondolatvilágával és szellemi törekvéseivel. És ez a római imperátorok gögjében sarjadt fogalom odakerült a zsidó civilizáció kapui elé és lényegében, létében fenyegette a monoteizmust. Megkezdődött a monoteizmus lemorzsolódásának az a fokozata, amely kezdetét jelentette egy új mozgalomnak. Megkezdődhetett ellenállás nélkül, mert a pillanat alkalmas volt. Lerongyolódott zsidó társadalom, a haza veszélyben, pártharcok dúlnak és a nép fölött a király Róma szolgája és a papok nem állnak mind hivatásuk magaslatán, kilátástalan jövő, bizonytalan jelen és olyan egyetemesen bódult lelkiállapot, amely kétségbeesetten kapott minden gondolat után, amely a segítség ígéretét hozta, — még akkor is, ha ezek a gondolatok teljesen ellentétben voltak a próféták hirdetéseivel, amelyekről még visszhangzottak Júda hegyei. Természetes volt, hogy ebben a meghajszolt korban a földöntúli szeretetnek szavai nem

maradhattak hatás nélkül. De mihelyt később a zsidóság ráeszmélt arra, hogy az emberfölött való szeretet zászlója alatt folytatott propaganda monoteisztikus eszmevilágának lényegét veszélyezteti, — minden erejével és ösztönével a védekezés ellentállásába ment át. Ez a védekezés aztán olyan gátszakadását idézte elő a gyűlöletnek, szenvedélyeknek, féltékenységnek és irigységnek, hogy igazságtalan és félreérthetetlen vádakkal illették annak személyét is, aki pedig ünnepélyesen hirdette, hogy még egy jottát sem akar változtatni Mózes tökéletes törvényein. És rágal-makkal helyezték folyton ébrentartott vád alá a kortársakat és azok leszármazottjait. — Socratesnek nem sikerült magasba emelni a görögség eszmevilágát. Kísérlete kegyes törekvés maradt anélkül, hogy visszhangot, vagy ellenállást váltott volna ki. Az új társadalomnak viszont, amely alapjává az isten-ember fogalmát helyezte, nem sikerült mélységbe vonszolni a zsidó gondolatot, amely ellent tudott állni és ellenáll ma is bátran, hittel és reménykedve.

Olaszból fordította: *Dr. Herskovits Fábán*

SOMLYÓ ZOLTÁN: SÉTA...

*Sétálok néha lenn a Dunaparton,
égő szivarom néma számba tartom.
A szivar, az még megvan, megmaradt.
A többi — eltűnt a sok év alatt...
Megyek. A léptem kényszeredve koppan.
És érzem, egyre jobban érzem, jobban,
hogy séta ez az élet, semmi más!
Nincs érkezés, csak mindig indulás...
Egy nap eltűnik majd a sétatér...
Szivar kialszik... séta véget ér...*

Csémétéápolás Judeában

DR J. L. MAGNES JUBILEUMA

Julius 5-én ünnepelték Dr. J. L. Magnes-nek, a jeruzsálemi héber Egyetem elnökének hatvanéves születésnapját. Ebből az alkalomból a héber Egyetem munkatársai a jubilánsnak rendkívül értékes tudományos művet nyújtottak át, amely a kutatás minden területére terjed ki, de különösen azokkal a speciális kérdésekkel foglalkozik, amelyek a héber Egyetem kutatási terepét leginkább jellemzik.

Dr. Magnes 1877-ben San Franciscóban született. Alig harminc éves korában a newyorki Emanuel-templomnak, a legelőkelőbb amerikai zsidó gyülekezetnek egyházi feje lett. Csakhamar a newyorki zsidóság ünnepelt alakjává emelkedett. Magnes egész figyelmét a zsidó nevelés kérdésének szentelte. Résztvett a „Bureau of Jewish Education“ szervezésében és egyéb fontos intézmények alapításában. Már 1912-ben, amikor Palesztinát meglátogatta, felvetette a héber Egyetem alapításának eszméjét és azóta is állandóan foglalkoztatta ez a nagy gondolat. 1923-ban Palesztinába költözik azzal a céllal, hogy az Egyetemet, amelynek alapkövét Prof. Weizman 1918-ban letette, a megvalósulás útjára vigye. 1925-ben megnyílt a Héber Egyetem nagy ünnepségekkel, Lord Balfour történeti beszédével és azóta Magnes az egyetem kancellárja volt egészen 1935-ig, amikor az Egyetem elnöke lett. Magnesnek döntő és vezetős szerepe volt a jeruzsálemi héber Egyetem felépítésében és fejlődésében. Az anyagi alapokról is úgyszólván ő gondoskodott. A költségvetés szükséges eszközeit nagyrészt ő teremtette elő főképpen amerikai tisztelői útján, akikkel szoros kapcsolatot tartott Jeruzsálemből is. Számos alapítvány az ő személyes kezdeményezésének köszönheti létesülését.

Dr. J. L. Magnes ismételtén adta bizonyosságát annak, milyen önfeláldozással tud küzdeni egy igaz ügyért, ha az meggyőződésévé válik. A háború alatt ő a béke szolgálatába szegődött, mint a profétizmus igaz papja. Békeapostoli meggyőződéséből következett az az állásfoglalása, amelyet az arab-zsidókérdésben a „Brit Salom“ irányában tanusított. Dr. Magnes kezdettől fogva hirdette az arab-zsidó belső megbékülésnek életbevágó fontosságát. Sok ellenfelet szerzett ezzel, de mindenki meg volt róla győződve, hogy Magnes belső sugallatra cselekszik. Ez az ő erős hite és ideális

beállítottsága volt a titka annak, hogy hatni tudott és áldozatkészségre tudott bírni sokakat, legelsők a jeruzsálemi egyetem érdekében. Annak köszönhető, hogy Magnes egy-egy szavával, egy-egy útjával mindig megteremtette a jeruzsálemi egyetemnek azt az intézményét, amelyre éppen szüksége volt. Ennek köszönhető, hogy a jeruzsálemi egyetem fejlődésében történeti helyet foglal el dr. J. L. Magnes, akit tisztelettel és szeretettel ünnepelnek.

Ari Ibn-Zahav: Óda Jeruzsálemhez

Ari Ibn Zahavnak ez a költeménye, mely a „Jeruzsálem nemzetközi város“-féle terv felmerülésének hatása alatt íródott, felolvasásra került héber eredetiben is a Pro Palesztina Szövetségben, melynek a költő vendége volt.

Mit hasonlítsak hozzád, anyám, Jeruzsálem?

Mi hasonló hozzád, Jeruzsálem, leányom?

Szerelmes türelemmel, milyet nem ismert anya még,

Reméltél, vártál nemzedékről nemzedékre.

S hordoztad a siralmat, a sivatagot, a szennyet,

És türtél, vártál gyermekidre, kik nem feledtek,

Oh tudtad, téged áldnak imájuk és szívük mélyén,

Míg eljön a nap,

S a nap eljött. —

Mikor sötét lőn nyugat, kelt keleten fény hegyeidről.

Mikor bealkonyult a világ ember alkonyától,

Ragyogott fel egednek hajnala

És visszatértek ivadékok ivadékai fölkelteni a Földet,

Sivatag földet, sakálok hajlékát, szünnyogok fészket,

S te óh anyám, Jeruzsálem, lenéztél hegyeidről gyermekidre

És lettél Jeruzsálem leánya, felépülő, megiffjuló

Jeruzsálem!

Mit pusztítottak nemzetségről nemzetségre,

Feltámasztottuk és maradék romjaid köré

Emeltük Élet falát, szeretet várfalát,

S kivirultak szépségükben leányaid

És zöldelő föld mosolygott kék eged felé,

Új dalt daloltunk néked, Jeruzsálem énekét,

Jeruzsálem dalát építve és felépülve.

És gyászod éjszakáján özönlöttünk zarándokolva

Szent romfaladhoz, ünnepelni szent feltámadásod. —

És újra éreztük Anya ölelését,

Anyám, Testvérem, Leányom, Szeretőm,

És lettél nekünk Jeruzsálem,

Megiffjuló, megújhódó Jeruzsálem...

*

Mi leselkedik rád, most, Jeruzsálem, én Jeruzsálemem?

Ki szakítna ki karjaimból, most hogy rádtaláltam?

Ki mondja: válassz szét örökre összeforrtakat?

Ki szabja meg a sorsod, sorsunkat?

Kicsoda?

Ha szétvagdalnak térképeknek rajzán,

Ki téphetné ki Földemből földem szívét?

S szívemből szívem szívét?

Eltéphet vaksors perce, de enyém lesz örökre,

Örök város, örök népnek városa!

Csak népem emelt örök falat, körülöttesd, maga körül,

Idegen bátyák porbahullnak, lemállanak rólad.

Szívünk vérével faladtuk körüléd évek ezreit,

Sajogva sebeiddel, vérezve véreddel.

Kezünkben sorsod s kezédbe sorsunk,

Szívünkben vittünk világokon keresztül, sóvárogva

Míg eljön a nap. —

És a nap eljött!

Jeruzsálem várt, Jeruzsálem vár, Jeruzsálem várni fog,

Míg eljön a nap,

S a nap eljött!

A Mult és Jövő idej szentföldi társasutazásának egyik csoport-felvétele

Ari Ibn Zahav, héber író, a jeruzsálemi Egyetem titkára a Diáklubház terraszán

Felvétel a rechovothi Daniel-Sieff kutatóintézet bejárata előtt

ARI IBN-ZAHAV: A KÁTRÁNYOSOK ŐSE

Megemlékeztünk már Ibn Zahiavnak „Éle maszaé hazapatim“ című nagysikerű korrajzáról, amely a grajevoi kátrányosok nemzetségét ábrázolja. Alább adjuk a mű bevezető fejezetét:

Ismeritek-e Grajewot, ezt a határvároskát Lik közelében? Azok, akik a héber nyelv térdein nevelkedtek, jól ismerik „A szórakozások kertjé“-ből, melyet Grajewóban adott ki Rabbi Abraham Mordechaj Fjorka, áldott legyen emléke. Sokan ismerik Grajewot onnan is, hogy a szomszédos Lik városában, a határon túl, jelent meg a „Hamagid“; sokak előtt pedig abban áll Grajewo nevezetessége, hogy határváros volt, melyen keresztül lehetett átszökni a cári Oroszországból Németországba. Ez a Grajewo volt a „kátrányosság anyja“, innen indultak újukra a kátrányosok, szurkosok, akik áruval megrakott szekereiken bekalandozták egész Németországot, vagy ahogy ők nevezték, a „Porosz Birodalmat“.

És vajjon ki volt a kátrányosok őse, ki volt az úttörő, akinek először villant meg agyában az a csodálatos

gondolat, hogy átlépje az orosz-német határt és Poroszországban keresse meg a kenyerét? A kátrányosok között élt az első ős alakja, és ha nem is tudott senki megbízható forrásra utalni, mégis mindenki tudott róla valamit és így aztán az évek múlásával mondai személlyé változott, akinek alakját éppen úgy feldíszítették mesékkel és adomákkal, mint — különbség tétessék — valami csodarabbiét.

Vagy száz évvel ezelőtt történt a dolog, — vannak, akik szerint már régebben. — Grajewo, mely később „kis Páris“ lett, akkor még csak jelentéktelen falucska volt, egy orosz gróf birtokában. Ötven évvel azelőtt, hogy lerakták a vasúti síneket, melyek Grajewon át vezettek Oroszországból Németországba, hirtelen, egyik napról a másikra, mint egy varázsütésre özönlenni kezdtek a zsidók az egész környékről, Rigorodból, Scocinból, sőt még Radzilowából is. Négy temető vette akkor körül Grajewot, zsidó, pravoszláv, katolikus és evangélikus, és a négy temető együtt nagyobb volt, mint maga a városka, amely egyetlen utcából állott, a mai „Fürdőház“-utcából. Ennek a

Dr. Kallós Henrik kormányfőtanácsos, dr. Patai József és dr. Karl Schwarz múzeumigazgató

Meyrovitz, Rison le Cijon polgármestere és alapítója (Biluj), középen Avigdor Hameiri, a héber költő

Csoportfelvétel a Holt-tenger strandfürdője előtt Patai Gusztáv felvételei

sikátornak a végén, közel a Zöld hegyhez, mely megvédte a várost a zsidó temető halottaitól, ott lakott egy pincében Abraham Móse, a vízfordó, akit röviden mindenki csak Zaldhe'sz-nek nevezett az anyja után. Ez a zsidó, mint a legtöbb zsidó, akinek csak pincelakásra telik, bőven meg volt áldva mindkét nembeli gyermekekkel. Még ma is, ha tréfálkozni akarnak Grajewóban valami koldus-szegény, de gyermekekben gazdag emberen, azt mondják rá: „Ő is feljuthat még az égbe Zaldhe'sz létráján!” — Az összes vízmerítőket, teherhordókat, sírásókat, de még a boltosokat és „a férfit” is Abraham Mósétól származtatják. És Isten tudja, hogy nem veszett volna-e már régen ki Grajewo emléke is a világból, ha Zaldhe'sz nem születik. És Zaldhe'sznek volt egy fia, Velvel, aki pályafutását almalopással és káposztacsenessel kezdte és amint tovább haladt életének útján, „a porosz tartománybeli férfi” lett belőle. Ez a Velvel már kisfiú korában elkülönült semmirekellő pajtásaitól, akiktől félt az egész város, nem játszott velük, hanem felment a Zöld hegyre, hogy ott egyedül lehessen gondolataival. Félve nézegette a temetőket, vagy pedig a rigorodi erdők mögött húzódó folyam folyását követte messzeségekbe vágyódó tekintetével, máskor meg nyugat felé, Németország határai felé nézett.

Mikor megnőtt, összegyűjtött egy csomó kóbor kutyát és macskát és elhelyezte őket az apja pincéjében. A mérsáros üzletek előtt gyűjtötte össze számukra az enni-valót, -de amikor észrevette, hogy macskái mennyire vágyódnak a tej után, mást határozott. Megvárta, amíg a tehenek visszajönnek a mezőről és amikor az ajtajuk előtt mentek el, egyet a farkánál fogva behúzott az udvarba és odakötötte egy fához és az egész tejét belefejté a vödörbe. Közben halálosan félt a következményektől, de a látvány, amikor a macskák már nyaldosták a tejet, mialatt ő még fejté a tehenet, olyan örömmel töltötte el, hogy egészen megfeledkezett a veszélyről. Mikor befejezte munkáját, eleresztette a tehenet és az balgán ballagott tovább az útján, mintha nem történt volna semmi. Közben a tehén gazdája már az egész faluban kereste a jószágát és meglátta, amint éppen kijött az udvarból a sikátor végén. Észrevette, hogy a tehén tőgye üres, erre bele-rúgott és beszaladt az udvarba. Meglátta a tejsöppeket a fa alatt és szörnyű haragra gyulladt. Velvel a dühös paraszt láttára, aki egyike volt az „ország gonoszai”-nak, jónak látta hirtelen eltűnni. A város egyik végétől a másikig elhallatszott Zaldhe'sz és a paraszt veszekedése és

Zengő Singer Ibolyka, a kitűnő fiatal hegedű-művésznő, aki nagyszerű pesti rádiószereplése után meghívást kapott Olaszországba, Franciaországba és Hollandiába

a dolog vége az lett, hogy éjszakára mindkettőjüket bezárták a börtönbe. Reggel aztán végre megegyeztek és Zaldhe'sz megfizette a vödör tej árát. A szegény vízfordó meggondolta, hogy hány vödör vizet kell elvinnie a házakba, amíg ezt a soron kívüli kiadást fedezni tudja, így hát kikergette a házából a kutyákat meg a macskákat mind egy szálíg és ha valamelyik visszamerészkedett, azt úgy elverte, hogy összehasadozott a bőre, — de Velvel fiával való elszámoláskor sem kímélte éppen a botját.

Nemsokára jött a kecskebak-ügye. (Innen kapta a „Bak-Velvel” melléknevet). Úgy gondoskodott a kecskéről, mint szerető apa a fiáról, mindenkitől enni-valót kért a számára és ha nem kapott, hajlandó volt belenyúlni a más kosarába és mindent elvitt a kecskének, amelynek Slomo kocsis istállójában szerzett helyet.

Eddig minden szó igaz, ezután kezdődik csak a mesék és legendák sűrű szövevénye Bak Velvel növekedése körül. Átment a határon és orosz kátrányt és szurkot adott el a német parasztoknak. Először csak Prusztkáig vándorolt, később azonban eljutott bolyongásai során Berlinig, Brandenburgig, sőt még az Anhalt tartománybeli Dessauig is. Mesélik, hogy minden félévben egy-egy arannyal teli hordót hozott haza. Kétségtelen, hogy ez csak legenda. Hiszen fiai és unokái valamennyien földhözragadt szegények voltak. Ezzel szemben, úgy látszik, igazak azok a mesék, amelyek az arany napokról, bolyongásairól és Németország „felfedezése” közben megesett kalandjairól szólnak. Ezek mellett tanuskodnak a többi kátrányosok, akik követték őt akkor, mind a mai napig, mikor ez a nemzedék már tűnőben van.

Miért nevezték Velvelt „Bak”-nak? Tudvalevő, hogy annakidején tilos volt átlépni a határon és a kátrányosok hagyománya úgy meséli, hogy Velvel a kecske hátán ültette meg a négy mérföldet Grajewótól a határig. És miközben a határőrök a különös utason álmélkodtak, a kecske átugrott lovasával együtt a sorompón és mire az örök feleszméltek, Velvel már régen túl volt a határon. Ott pedig megnyílt előtte a megélhetés forrása, mely jóveldelemzőbb és becsültebb volt, mint az apjáé.

Velvel neve egyik nemzedékről a másikra szállt a kátrányosok ajkán. És ha valamelyik kátrányos eladott egy hordó szurkot és keresett rajta egy ezüst tallért, szép kegyelettel megemlékezett „Bak Velvel”-ről és így szólt: „Ha nem lett volna Rabbi Velvel, Rabbi Móse Abraham fia, akkor még ma is ott sanyarognék a fürdőház sikátorában, vagy a piactéren és soha életemben nem látnék ezüst tallért; Nyugodjék békén sírjában.” De ha megfordult a kerék, ha szigorú, nehéz volt a tél és a parasztok még kocsikenőcsöt sem akartak venni, mert nem használták szekereiket és a kátrányosoknak élére kellett rakni minden garast, vagy ha a csendőrökkel akadt valami bajuk, ilyenkor fogcsikorgatva szidták a kátrányosok ősenek nevét és százszor is elmondták egy nap: „Töröltessék el az emléke és neve Bak Velvelnek, akinek nem volt több esze, mint a baromnak, amelyen lovagolt, hogy ezt a poklot nyitotta meg előttünk. Bűnhődjön még a lelke is a vízmerítő fiának, aki miatt itt kell sanyarognunk a számkivetések között is legkeserűbb számkivetésben, idegen országban, akkor, amikor a többiek Grajewóban otthon ülnek a kályha mellett, meleg ételt esznek és forró italt isznak és a közösséggel imádkozhatnak háromszor naponta.” És ha már csontig áztak az ólmos esőben, így sziszegtek összeszorított fogaik között: „Bárcsak ledobta és összetaposta volna az a barom Velvelt, vagy zúzta volna össze a fejét a határsorompón és nem hozott volna ide bennünket ebbe az „Édenkertbe”, amelynek neve Porosz Birodalom!”

PETERDI ANDOR: NEM TUDJÁK MIT CSELEKSZENEK

IGAZ RIPOORT EGY FALUBÓL

Egy község két papjáról szól e kis írás, amelyben sok minden olyan dologról esik szó, ami embereket, népeket, országokat romlásba dönt, szerencsétlenné tesz és komor napjainkban az egész világot nyugtalanítja. Két pap lelke és arca rajzolódik itt elénk, akik betűszerint szolgálták Istent és prófétáik, szentjeik értelmében pásztorkodtak a rájuk bízott jámbor, szelíd és jóakarátú embernyáj felett. Az egyik pap zsidó, a másik katolikus volt. Mindketten fiatalon kerültek a községbe és a közös hivatás s az évek során át való közelség nemes barátságot fejlesztett ki közöttük. Soha semmi nem zavarta meg ezt a baráti érzést. A hosszú téli esték közel hozták őket egymáshoz, a zsidó pap olyankor átballagott a parochiára, vagy megfordítva, a plébános tette meg az utat a rabbi házába s ott az Írás, a biblia, a vallások fejlődéséről elmélkedtek, vitatkoztak. Az emberi fejlődés menetét vizsgálták, a vallások keletkezését magyarázták egymásnak, de abban mindig megegyeztek, hogy *Egy az Isten s a föld minden népe: a fehér, a színes, a fekete egyformán az ő teremtmése.*

Egy az Isten s a népek között nincsenek előtte kiváltságosabbak, valamennyi egyforma. Sorsuk, rendeltetésük s végzetük is egy: Születnek és meghalnak s amiképpen az írás is tanítja: porból lettek és porrá válnak.

Ez a megdönthetetlen igazság adta meg hivatásuk és barátságuk fundamentumát.

Így multak fölöttük az évek, sőt évtizedek. Fiatalon kerültek együvé, lángoló lélekkel és hittel és mind a ketten már öszültek, az élet délutánján időztek...

És akkor valami gonosz kavargás verte fel a békés népek nyugalmát. Gyűlöletet, rontást és barbár szenvedélyeket szítottak az emberlakta föld egy gócpontján. Hogy kik és mi okból? Erre csak az a vélemény alakulhatott ki az emberiség józan és jóakarátú részében: prófétaköntösben a gonoszság szelleme öltött testet, hogy nyugtalanságot, szolgásgágot teremtsen s hogy a megriadt népeket nyájként terelhesse egy roppant karámba.

A gonosz szellem kavarta vihar egyre szélesebben gyűrűzött s így jutott el ama faluba is, ahol ez a két jámbor pap egy életen át teljesítette isteni hivatását.

Itt is az emberek nyugtalankodni kezdtek. Gyűlölködtek. A zsidók házait különös jelekkel és új, eddig nem halott jelszavakkal telefirkálták.

A két pap és jóbarát egyszer csak arra ébredt, hogy a gonosz szellem az ő kis világukat is megmérgezte s az eddig békességben élő hiveik gyűlölködnek és nyugtalankodnak.

Egy este azután, hogy együtt voltak a plébánián, összegugdták a fejüket s tanakodtak a vigasztalan dolgok felett.

— Mi most a teendő, — szólt a rabbinus — hogy ez a gyűlölködés még jobban el ne fajuljon?

Mire a katolikusok papja így szólt:

— Hát majd teszünk róla, hogy ezt a mérgező szellemet csirájában megsemmisítsük. Arravaló a templom és a szószék, a biblia és az igék ereje. Te pedig, öreg barátom — folytatta szavait a rabbinus felé — intsd türelemre megbántott hiveidet és ez nem lesz nehéz feladat a számukra, mert hiszen többezeréves gyakorlatuk van ebben. És még egy kérésem van hozzád — szólt emelkedett hangsúllyal a pap — ez pedig a következő: holnaptól kezdve minden nap egy-egy órát együtt fogunk sétálni a község főutcáján a nép előtt. Lássák barátságunkat, ennek is meglesz a jó hatása.

Úgy is történt.

Minden nap együtt sétáltak a falu főutcáján s a nép tisztelettel köszöntötte a két papot. Ki-ki a maga módján

s otthon a nép asztalánál bizonyára sok szó esett arról, hogy a zsidó pap meg a plébános együtt sétáltak.

Vasárnap meg alaposan felkészülve a szószékről prédikálta a keresztények papja az emberszeretetet istentől eredő törvényét és hogy jaj annak, aki ellene vét. Az istent megcsufolja, aki embertársát gyűlölve megdobálja. És aki ilyent vét, az már nem keresztény, azt megszállotta a rontás szelleme s holnap már saját hittestvérét üldözi, templomot rombol és saját papját is megtámadja! S úgy fejezte be vasárnapi szentbeszédét: — Vigyázzatok, testvéreim, hiveim, hogy a Sátán ne verhessen gyökeret az én kis egyházi gyülekezetemben s meg ne csúfolják itt az emberi és keresztényi méltóságot. Amen!

A prédikációnak nagy hatása volt. Ilyen szépen még nem beszélt a plébános az emberszeretetről. Az egész község keresztény társadalma e beszéd hatása alatt állott, erről beszéltek, tárgyaltak szegények, módosak egyaránt.

A zsidók bántalmazása alábbhagyott a községben s a mindenre képes csőcselék, amely telefirkálta a zsidók házait a sötétség leple alatt, ugyancsak meghunyászkodott.

Ismét békességben élt a község népe s a két pap, a két ősz pásztor továbbra is együtt sétált minden este a népes korzón.

A rabbinus hálásan megköszönte a derék plébános erőfeszítéseit s tanulságul leszögezte:

— Nem elég azt mondani: hogy *nem tudják mit cselekszenek*, akik a gyűlöletet szítják, de tenni is kell ellene valamit, úgy, ahogy az én plébános barátom tette.

És ha valóban nem tudják, mit cselekszenek, ha üldözik a zsidót, úgy fel kell őket világosítani, hogy tudják, milyen szörnyű barbárság: *amit cselekszenek!*

Jemenita zsidó fia

ÚJ KÖNYVEK

THEODOR EHRENSTEIN: DAS ALTE TESTAMENT IN DER GRAPHIK (Kunstverlag Albert Kende. Wien). Emlékeztet Theodor Ehrensteinnak „Das Alte Testament im Bilde“ című hatalmas díszműve, melynek kiegészítéseként most megkezdte a bibliai tárgyú grafikák kiadását (Erste Lieferung, 1936). A művet ugyanazon elvek szerint állítja össze a szerző, mint előző munkáját. A bibliai elbeszélés sorrendjében, ezen belül pedig a rajzok, illetőleg fametszetek, rézmetszetek, karcok és litografiák keletkezésének sorrendjében vannak a képek csoportosítva. A most megjelent első rész, mely 40 folió oldalnyi műnyomatot és számos színes mellékletet tartalmaz, a teremtetést, továbbá Ádám és Éva történetét öleli fel a bűnbeesésig. A legnagyobb elismerés illeti Albert Kende bécsi műkiadót, aki a mai nehéz viszonyok dacára vállalkozik egy ilyen nagy díszműnek a kiadására.

SCHALOM ASCH: A NAGY FAL. (Tábor kiadás, Budapest). Schalom Asch új regénye a Hitler előtti háborúutáni Németországot ábrázolja. Szinte filmszerű gyorsasággal peregnek az események: Judkievics, a lengyel zsidó tegnapelőtt még vagyontalan senki, tegnap már hatalmas bankigazgató és másnapra megint elmerül a szegénységben. A háborúutáni nemzedék tragédiáját a maga teljes meztelenségében tompítatlanul és mégis megkapó finomsággal, nagy szavak nélkül, apró eseményeken keresztül, de mégis megrázó erővel mutatja be az író.

Örkényi Strasser István: Fonónő
A Fonónő vázlata a párisi világiállásra került

GROSZMAN GYULA: SZIFRÉNU. (Debrecen, Acél-antikvárium.) A héber nyelvoktatás eredményességét nagy mértékben hivatva van előmozdítani Groszman Gyula miskolci izr. polg. isk. nyelvtanár középiskolák számára írt héber tankönyve. A könyv tartalmilag szoros kapcsolatban van az ősi zsidó kultúrával, a zsidó élettel. A zsidó gyermeknek, a vallásos szellemben nevelt zsidó gyermeknek szinte egész életét felöleli. Az első részben végigkíséri a tanulót egész napi munkáján: felkelés, öltözködés, reggeli ima, reggeli étkezés, iskolai élet, család, lakás, ebéd, délutáni munka, tanulás, templom, séta, vacsora, lefekvés, álmom stb. Majd végigvezet az igazi zsidó szombatban, aztán kivisz (tavasszal) a szabadba, kertekbe, megfürösztö a gyermek lelkét a természet szépségében. A második rész a zsidó ünnepeket veszi sorra, közben végigvezet a falusi életben, gazdaságon, majd a várost és az időszakokat ismerteti. Az egész könyvet a modern cselekedtető oktatás szelleme hatja át. A modern nyelvoktatásnak megfelelően nincsenek külön nyelvtani részek, hanem egy-egy lecke szövegéből induktív úton vezet le a nyelvtani ismereteket. A könyv már is szép sikert ért el, a hatvani iskolákon kívül hivatalos tankönyvként használják a miskolci, debreceni, győri, érsekújvári zsidó és nem-zsidó iskolákban a hitoktatás keretén belül, továbbá számos nyelvkurzus az ország különböző részeiben.

JIZCHAK FRITZ BAER: GALUT (Schocken-könyvtár. 61. szám, Berlin. 1936). Baer professzor könyve a galuti eszmék történetében a zsidó nép nagy történelmi kérdéseit boncolgatja: a diaszpóra okát, tartamát és megszüntetését. Ennek átvértését szolgálja annak a felfogásnak a megismerése és bemutatása, melyet a zsidóság Istenről, a sorsáról és a történelemről magának alkotott.

DR ELIE MUNK: DIE WELT DER GEBETE. Második kötet: a szombati és ünnepi imádságok. Hermon Verlag. Frankfurt am Main, 1936. Dr Munk imakommentárja immár második kiadásban jelent meg, ami arra a nagy érdeklődésre mutat, mellyel ezt a hasznos munkát a vallásos zsidó körökben fogadták. A szerző minden oldalról megvilágítja az imákat. Feltünteti forrásaikat, lefordítja őket és kiemeli lelki és érzelmi tartalmukat. Az egyes imaszakaszok kezdetének héber idézete nagyban megkönnyíti a könyv gyakorlati használatát, melynek megfelelő részeit az egyes ünnepek előtt minden vallásosan érző zsidónak át kellene tanulmányozni.

MARTIN BUBER: KÖNIGTUM GOTTES (Schocken-Verlag, Berlin, 1936, 2-ik kiadás). Ez a kötet az elseje annak a háromkötetes munkának, mely „Az eljövendő, tanulmányok a messiáshit keletkezésének történetéről” címen akarja mutatni, hogy milyen alapokból és kezdetekből fejlődött ki a bibliai „eszchatológia”, az eljövendő és végső dolgokról szóló prófécia. Ez a kötet a következő fejezeteket tartalmazza: 1. Gideon mondása, 2. Bírak könyvei és a Bírak Könyve. 3. Isten királysága a régi keleten, 4. A nyugatsémita törzsi Isten, 5. JHWH a Melekh, 6. Izrael hite. 7. A királyfrigy. 8. A theokrácia. A munka módszere a történelmi, de célzata történelemfölötti. Ez az első kötet bemutatja, hogy mi a tulajdonképpeni vallási és politikai lényege az igazi, hamisítatlan és föltétlen theokráciának, mely nem a papok uralmát jelenti, hanem az egyedül és közvetlenül, Istennek alárendelt közösséget. A második kötet a messiás személyével, a harmadik az eszchatológikus feszültségekkel fog foglalkozni.

Ezzel a könyvvel egyidejűleg jelent meg a Schocken-Verlag kiadásában Martin Buber „Die Frage an den Einzelnen” című könyve, mely a három svájci német egyetem diáksága előtt tartott előadás kidolgozását tartalmazza, továbbá két cikket: „Was ist zu tun?” és „Gandhi, die Politik und wir” címen.

SZÓT KÉREK AZ IFJÚ MŰVÉSZEKÉRT

— Levél dr. Patai Józsefhez —

Mélyen tisztelt kedves Barátom!

A „Stiller Bertalan emlékünnepe” alkalmával mintegy ösztönszerűen kiváltódott bennem és azt hiszem, a többi jelenlevőben is az a meggyőződés, hogy a tehetség utat tör magának, ha anyagiakban bármilyen szegény is. A fő, hogy meglegyen a zsenialitáson kívül az erély és munkakészség, mely minden akadályt legyőzve, eredményre vezet. Stiller Bertalan néhány pengővel a zsebében indult el a szegény szülői házból és beérkezett az emberiség első jótévői közé. De a küzdelem a létért egyre súlyosabb nehézségeket gördít a tehetségek fejlődése elé s bizony gyakran a kibontakozásig sem tud eljutni az ifjú erő, ha nem sietnek segítségére azok, akik erre hivatottak.

Ez az érzés érlelte meg bennem azt az elhatározást, hogy megértő egyéniséggel kapcsolatban, bölcs irányítás mellett, a Mult és Jövő hasábjain egy akciót indítsak az ifjú zsidó művészek érdekében.

Az OMIKE fennállása óta megszakítás nélkül foglalkozom ifjúságunk keserves küzdelmeivel s messzemenően megtanultam átérezni, amit Saar német költő IV. Henrik című darabjában oly találóan megírt: „Ich weiss es, was es ist, schon früh bedrängt sein von des Daseins Ernst und keine rechte ganze Jugend haben. Was man auch später noch erreichen mag, man fühlt sich um das Beste doch betrogen!”

Ez az érzés vezetett néhány év előtt az OMIKE-ben rendezett kiállítás szervezésére, amelyet a Mult és Jövő annak idején oly melegen méltatott és bemutatott. És ez a meggyőződés késztet engem arra, hogy kérjelek: *adj állandó helyet a Mult és Jövőben ifjú művészeinknek.* Hadd ismerje meg a világ felekezetünk művész-nemzedékének törekvéseit és tanulja meg, amit Georg Ebers oly gyönyörűen megírt: „Das Leben ist ein dorniger Rosenstock und die Kunst seine Blüte...”

A Mult és Jövő, amely annyi szeretettel karolta fel eddig is a zsidó művészeket és alkotásaikat, szenteljen állandó teret a fiatalok munkáinak propagálására. Nyújts alkalmat küzdő ifjúságunknak, hogy művészetük az élet örömeivel legyen környezve, s hogy legyen „jövőjük”.

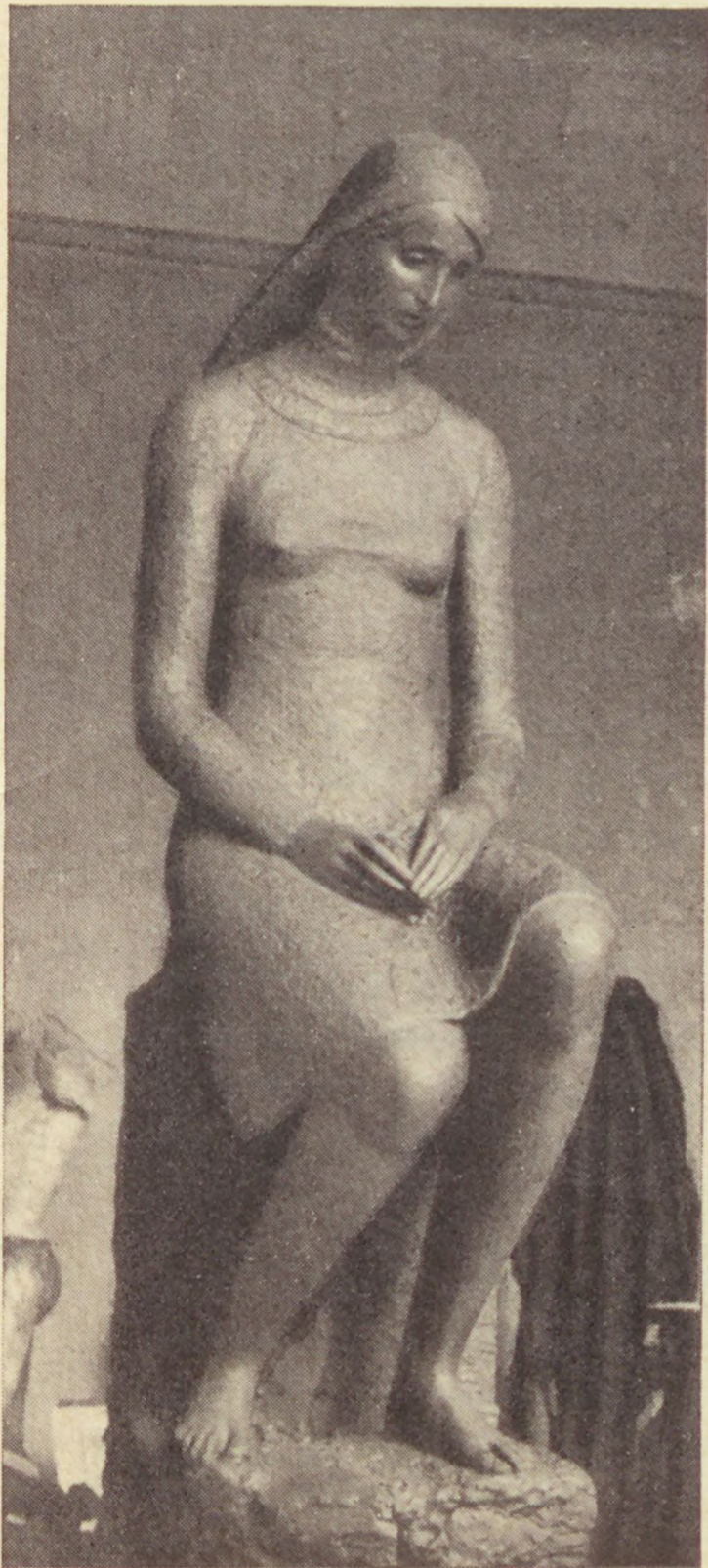
Engedd meg, hogy mint első ilyen fiatal művészt bemutatassam Strasser István nagytehetségű szobrászt, akire talán a Mult és Jövő még valaha büszke lesz, hogy elsőnek mutatta be.

Igaz nagyrabecsüléssel tisztelő híved

Dr. Deutsch Ernő
főorvos

*

Örömmel tesszünk eleget a kívánságnak, mely a Mult és Jövő programjának mindenképpen megfelel. Hisz ezt a célt szolgáltuk eddig is *hasábjainkon, melyek az ifjú tehetségek előtt mindenkor nyitva állanak. Csak jelntkezzenek és mi szeretettel fogadjuk őket!* Örkenyi Strasser István műveiből csak néhányat közölhattunk ezuttal. Nagyobb alkotásaira még visszatérünk.

Örkényi Strasser István: *Ülő nő*
A Képzőművészeti Főiskolának a Műcsarnokban rendezett kiállításából

Örkényi Strasser István: *Fonónő*
A párisi világkiállítás magyar pavillonja számára rendelte budai Goldberger Leó dr

Örkényi Strasser István: *Önarckép*

Örkényi Strasser István: *Menyasszony*
A Műcsarnok nemzeti kiállításán szerepelt

S. J. AGNON: FÉNYGYUJTÁS

Nem látott életében igazi örömet az, aki sohasem látta még az örömnepet Rabbi Simon bar Jocháj sírjánál Méronban. Csapatosan vonulnak oda a zsidók, ünnepi ruhákban, énekkel és zeneszóval. Jönnek a falvakból és városokból, Izrael országából, Edom és Ismael birodalmaiból. Ott maradnak nappal és éjjel, elmerülnek a Zoharban, a Fény Könyvében és a többi Tanokban, imádkoznak és dicsérő énekeket dalolnak. Karcsú márványoszlop áll ott és a tetején kis medence, melyet tiszta olivaolajjal töltenek meg. Aztán selyemfonalakat húznak szép fátyolokból, drága fejkendőkből, arannyal és ezüsttel szegett ruhákból és az olajba mártva meggyújtják őket. Ekkor kezdődik az évforduló ünnepe. Körben táncolnak és örvendeznek, mert hiszen maga a Sechina is leszáll ezen az éjjelen, hogy résztvegyen a szent Tannaita örömeiben, aki halála napján mindig egy fokozattal magasabbra emelkedik az üdvösség lépcsőin. De a teljes szívvel örvendezők között is legnagyobb a szent gyülekezet tagjainak, a száfedieknek öröme. Hiszen ők közelebb vannak hozzá, mint bárki más, — az ő városuk mellett tért ő nyugovóra — ezért örülnek hát még jobban az ő örömének, mint a többiek.

De bűneink miatt eltűnt közülünk az öröm és szörnyűségekkel telt meg az egész világ. Kivonultak a királyok, hogy egymás ellen harcoljanak, Edom küzdött Ézsauval,

*Örkényi Strasser István: Női fej.
Aus den Werken des jungen Bildhauers
Örkényi Strasser István.*

Ézsau Edommal és mindketten sanyargatták Izraelt. Aki az utcára ment, azt elemésztette a kard és aki otthon maradt, az éhség. És aki egy pár csepp olajat talált házában, nem tudta: háborúban elesett kedveseinek gyújtson-e lélekmécsest, vagy asszonya és gyermekei éhségét csillapítsa vele. Aki azelőtt bíborban járt és selyembe öltözött, büszkélkedve az emberek előtt, csendben ült most otthon, rongyokkal fedte be meztelenségét és nem mert az utcára menni...

... És a Szentföldön megfélekedtek a zarándoklatokról és az utak néptelenekké váltak. Elnémultak a hegyek, ahol egykor zsidók nyüzsögtek, Meron, mely valaha lakodalmasházra hasonlított, most csendes volt és sötét. És Száfed férfiai, — a szent sereg, mely sohasem fáradt el, hogy örömben szolgálja és dicsérje az Alkotót, — most elrejtőztek házaikban és gyászdalokat zümögtek.

De végre a Szent, áldott legyen, körülnézett világában és meglátta, mi lett belőle. Ekkor szájalommal telt meg teremtményei iránt és kegyelmet adott azoknak, akik túléltek a kard pusztítását, széttörte a gőgösök uralmát és ledöntötte a zsarnokok büszkeségét. Félredobták a hadiszerszámokat és a fegyverek elpihentek, és ismét munkájuk után mentek az emberek. Visszatértek a nemzetek országukba és népek hazájukba és Izrael népe számára, mely a Templom lerombolása óta számkivetésben élt, eljött a kegyelem ideje. És a zsidók, akik még nem vesztették el hitüket a megváltásban, elindultak a száműzetés országaiból Izrael országa felé. Vértől ázott sivatagot találtak országukban, elűzött és elnyomott zsidókat. És a jövevények minden erejét arra fordították, hogy a betegeket meggyógyítsák és az ingadozókat megerősítsék; betutazták az országot és mindenkinek segítségére voltak tanáccsal, ruhával és kenyérrel.

És a jövevények útjuk során elérkeztek Száfedbe is, éppen „Lag Baomer“ napján, Rabbi Simon bar Jocháj ünnepén. Száfed zsidói nagy tisztelettel fogadták őket és így szóltak hozzájuk:

— „Testvérek, nem kérünk tőletek aranyat és ezüstöt, sem más ajándékot. De Izrael országában régi szokás, hogy „Lag Baomer“ napján Méronba zarándokolnak és olajlángot gyújtanak Rabbi Simon bar Jocháj sírján. Segítsetek nekünk, hogy eleget tegyünk ennek a hagyománynak. A háború éveiben csapatok szállták meg az utakat — fogolyként ültünk házaikban és nem mehettünk fel Méronba. De most a Szent, áldott legyen, megkönyörült világán, és mi ismét fel akarunk menni és meg akarjuk gyújtani a lángot az évforduló napján.“

És a száműzetés országaiból jött férfiak így szóltak a száfediekhez:

„Hadd osztozzunk mi is az örömetökben!“

Olajkorsókat hoztak, meg drága kendőket és elindultak Méron felé.

Elérkeztek Rabbi Simon bar Jocháj barlangjához és ime, a barlang szájában arabok állottak, olajbamártott rongyokkal a kezükben. És mikor az arabok meglátták a zsidókat, így szóltak hozzájuk:

— Áldott legyen a Mindenható! Áldott legyen a mindenütt jelenvaló! Áldott legyen ő, aki idehozott titeket! És áldjon meg benneteket Ábrahám apánk Istene, hogy idejében jöttetek. Minden évben, amíg ti nem jöttetek, mi gyújtottuk meg a lángot ennek a jámbornak a sírjánál. De most már, hogy itt vagytok, ... végezzétek el, ami a ti feladatotok: lobbantsátok fel a fényt!

És Izrael ismét megszentelte a fénygyújtás ünnepét Rabbi Simon bar Jocháj sírjánál — és az ünnepi láng fénye felragyogott az egész országban.

BARABÁS TIBOR: AZ ÚRISTEN SZERENCSEJE

I.

Tél volt, a hó befödte a városi tér csenevész fáit, csak a szél kergetődzött önmagával a fehérre párnázott padok között. Tiszta volt a levegő, de a kora est belopódzott feketeiségét mégsem oszlatta szét a tér egyetlen lámpása. Átmentem a téren, ahol golyókat gurítottam és labdát kergettem egykor, nem volt bennem egyetlen gondolat sem. A csendben valaki közeledett felém. Lábaik nem emelte, szinte söpörte maga előtt a havat. Biztos öregember lesz. Szembejött velem és a lámpa fényköre alatt találkoztunk. Az öreg szakállas, ijedt arcát rámemelte, mint ahogy a kihalt utca járókelői kíváncsiskodnak egymásra. Aztán megállt, mert megismert és nagyothalló, kiabáló hangján szólt: — Fiam, maga az? Mit keres ezen a vidéken?

Bildmejer volt, a foltozó suszter. A kis imaházból ismertem még, hová a gyerekkor korai gyászában imáimat vittem és nyugtalan szívemet. A sötét templomban ültem. A sarokból ismeretlen árnyak közeledtek felém, megkísértettek és megfélemlítettek. Akkor még nem tudtam, hogy szívemből lopóztak ki ezek az árnyak és a félelem manói voltak. Végre jöttek az emberek. Szakállas, köhögős öregek voltak valamennyien, nappal talán ijesztőek, de akkor a nyugalmat hozták. Megcsipkedték az arcomat és morórus külsejük különös ellentétéként szelíden mondták felém: „Sacika“. Bildmejer úr a szomszédom volt. A rabbi mellett a legrégebbi tagja a községnek, de társadalmi állása alkalmatlanná tette reprezentatív szerepre s így soha sem érte el titkos vágyát, hogy a közösség előljárójává legyen.

— Mi ujság, Bildmejer bácsi? — csatlakoztam hozzá és együtt kotortuk lábunk előtt a havat.

— Gyerekem, régen nem láttalak már a templomban — mondta korholó hangon, ahogy az imaház negyven éven át majdnem előljárójává lett tagjához illett.

— Más vidéken élek. Külföldön is voltam — tértem ki az egyenes válasz elől. Azután így folytattam:

— Mi ujság a templomban? Él-e még Morgenroth és dr. Zucker? Van-e már kántoruk?

— Nem, fiam, nem változott semmi. Mindenki él. Mi öregek már ilyen maradiak vagyunk, mi ragaszkodunk az életünkhöz. A felcser — dr. Zuckert nevezte így — még mindig elnök. De milyen elnök. Kis híja, hogy nem vitte a községet az erkölcsi csődbe. Az anyagi bukást már nem lehetett elkerülni. — Így szólt az öreg s szeme kivillogott feltűrt, kirojtozott kabátja alól. Hangjában forradalmi indulatok rezzentek fel.

— Mi történt, Bildmejer bácsi? Hát mindenütt baj van a világon? — És ekkor elmesélte azt, amit elmondok nektek. Álljon szemetek előtt a hatvanöt felé haladó öreg bácsi köhögéstől szaggatott beszédével, halljátok aggregény élete gyengédségeitől áthévített szerető és aggódó hangját és egy soha meghallgatásra nem talált élet igazságát.

II.

A kis közösség tagjai istenfélők és adakozószívűek voltak. Isten is megsegítette őket. Na, nem egyszerre mindent, nehogy keményszívűekké váljanak. Egyszer az egyiket, másszor a másikat. Bérelt kis templomszobájuk volt egyetlen gondjuk. Rongyos és szegény, nélkülöző emberek, akik eleve lemondtak a világi pompáról, a sikerről, az elismerésről, nem tudtak belenyugodni abba, hogy ilyen fénytelen háza legyen az Istennek. „Templomot kell építenünk.“ Érezték szívük legmélyén s szürkének látszó fantáziájuk már is szőni kezdte a Tóraszekrény zöld, hársonyos függönyét, arany himzésekkel és gyenge karjaik építeni

kezdtek — mint egykor a hatalmastestű földmívelő ősök — óriási terméskövekből a Szentély karcsú és mégis megingathatatlan oszlopsorát. Templomot építünk a mi istenünknek — hangzott fel az indítvány egy szombat délután, mikor Stéger, a rabbi elmondta meséjét és legendáit a jeruzsálemi templomról. A szó kinyilatkoztatás erejével fogta meg a hittől áthatott lelkeket. — Úgy van, rabbi, templomot a mi fiainknak, Isten dicsőségére. Örömmel kezdtek enni a kalácsot és az olcsó heringet (Morgenroth korrumpáló ajándéka volt) és a magasabbrendű szellemek bizonyára hátuk mögött álltak e szent döntés alkalmával, ha ugyan e szellemek kibírják a heringszagot.

Gyűlt a pénz. Ünnepeken az egyszer egy évben imádkozók adománnyal vezekeltek Isten előtt, Morgenrothnak jobban ment az üzlete, a többiek is valahogy megszédtek magukat. A templomjegyekből is szépen folyt be a pénz. Ne gondoljatok anyagiasnak, mert a gazdagoknál kezdtem felsorolásomat, tudom jól, hogy az Isten előtt a szegény ember egyetlen fillérje egyenlő értékű a gazdag ember százkoronásával, de azt is tudom, hogy az építkezési vállalkozók közül senki sem számította át e filléreket isteni árfolyamukra. Végül is annyi pénz gyűlt össze, hogy telket vehettek a hívők s még maradt is egy nem jelentéktelen, de az építkezéshez felette silány summa. Ekkor, midőn a község emberei anyagi áldozatkészségük határához értek, az isteni akarat különös módon avatkozott be dolgaikba. Két külső jelet küldött arra, hogy ne engedjék legyőzteni magukat az anyagiasság korlátozó ereje által. E két külső jel között az első, az 1923-ban általánossá vált gazdasági fellendülés, a másik egy Berger nevű fiatalember személye volt. Ez a Berger kishivatalnok volt egy tőzsdebizománnyosnál, sovány szaldakontista, amikor a konjunktúra háttára kapta a tőzsdét. Berger úr azonnal önállósította magát és közel a templomhoz, szerény keretek között nyitotta meg „Bank és pénzváltó üzletét“. A tőzsdeláz mindenkit elkapott. Berger váratlanul jól keresett, bőkezűen adakozott és egy szombat délután a füstös és homályos tanácskozószoba sötétségébe egy ragyogó terv fényét vetette.

— Kedves hittestvérek! Előttem szóló előljárónk jelentéséből örömmel hallottam, hogy nagy tervünk végrehajtásához, ha nem is elegendő, de tetemes pénzösszeg gyűlt ismét egybe. Én — lehetséges, hogy írástudó uraink ellenzésével találkozom — azt hiszem, hogy kár volna ezt a pénzt ilyen konjunktúrában tétlenül hevertetni. Egyetlen egy dologban látok fantáziát. Ha nem akarunk még tíz évig várni a templomépítéssel, vegyünk a pénzen „Viktória vegyipapírt“. — Ijedt madárfejét büszkén forgatta végig a gyülekezeten. Mintha bomba csapott volna e világtól elmaradt társaság közepébe, melyet a hit megfosztott a szenvedélyektől és az érdektelenség a háborúskodástól. A közbeszólások élesen keresztezték egymást. Indítvány után ellenindítvány következett. Bildmejer, az örök ellenzéki, a tradíció védője tiltakozott a világiasság terv ellen, sőt vészjósló hangon felemlítette azt a lehetőséget is, hogy az összeg elveszhet. Berger kigyulladt arccal replikázott. „Azt hiszi talán, hogy magamnak akarom azt a házat építeni és nem az Istennek? Vagy azt hiszi, hogy a Mindentudó nem fog segíteni saját magán? A nyereségben csak az kételkedhetik, aki nem hisz Isten mindentudóságában.“ A döntést a következő szombaton meghozták. Morgenroth és az elegáns dr. Zucker támogatásával megbízták Bergert, hogy a legközelebbi tőzsdenapon vásároljon „legjobban“ tíz kötés Viktória vegyipapírost, ha valóban fantáziát lát benne. „Fantáziát“ mondtak, mert nem akartak elmaradni a haladó időtől. Berger megvette a papirokat és ettől kezdve

mintha az ördög szállta volna meg e kis társaságot, elveszett a békesség, az egymást megbecsülő hang, sőt az isteni akarat lényegét tisztázó viták is ellanyhultak. Minden délután, ujsággal a kezükben, hadonászva rohantak fel a lépcsőkhöz. Bütykös ujjakkal kikeresték az árfolyamlapon saját papírjukat, akik tudtak számolni, ceruzát és papírt vettek elő és felvetett kezekkel csodálkoztak és ujjongtak az árfolyamnyereség felett. A belső ellenzék elhallgatott. Csupán azt mondta néha: miért nem vettünk inkább Köszenet? Az stabil papír, szolid vállalat, nem spekulációs szélhámosság, mert bizony már az ellenzék is nagyon beletanult az új stílusba. Bergert várták minden este. Vitathatatlan, hogy a fiatal tőzsdés tekintélye még az írásmagyarázókét is elhomályosította és Berger illatosan, új ruhában, díszszekendőjével ott hintázta magát a rozszant széken és szentenciákat fuvalázott meleg orrhangján a hívők közé. A csoda megtörténni látszott. A Vegypapír árfolyama egyre emelkedett, mintha az angyalok segítettek volna oly magasra. Bergert már a jövődő előljárónak emlegették. S ha Morgenrothtal találkozott valaki a lépcsőházban, csak fölényesen odavetették: „Na, hogy van, Morgenroth?” Bildmejer, az öreg kuvik elhallgatott. Ekkor, ahogy az írás romantikushajlamú emberei mondanák, mint derült égből a mennykő, úgy sujtott le a kufárkodókra a végzet. A túlhajtott spekuláció indította el a bukást. Egy tegnap még milliommosszámba menő ember fejbőlötte magát a tőzsde előtt. Papiro, melyről egy nappal előbb még csak áhítattal mertek sutogni, másnap már ronggyá váltak. Minden megsemmisült és semmivé lett és megbukott a Viktória is, „a kiválasztott vállalat”. Bildmejer egy csütörtöki napon már érezte a szerencsétlenség előszelét. Egy heringszálka akadt tudniillik a torkán és majdnem megfulladt. Ő ellenzékiiségből soha sem nézte meg az ujságban, hogy hogy áll a Vegypapír. A kályha körül összegegyült barátok hátamögé lopódzott, de háttal állt nekik és így leste, mi történt a tőzsdén. A hívők lehajtott fejjel jöttek ezen a csütörtöki napon. Szomorúan leültek az asztal köré, várták az esti imát és senki sem szólt egy szót sem. Nincs rettenetesebb, mint a hirtelen boldogság gyors bukása. Bildmejer csak akkor tudta meg, hogy mi történt, mikor végre Berger is berohant izzadtan, lihegve és szót kért. Gyöngyöző homlokát selyemszekendőjébe törölte és a hangja nem hangzott minden elfogódottság nélkül. „Uraim, minek tagadjuk tovább, minden vágyunknak vége, a Vegypapír csődöt kér, mindenünk elveszett.” Fájdalmas csend zuhant az emberek közé, senki sem találta a szót, mindenki érezte saját felelősségét és bűnét és lehajtották a fejüket. Stéger rabbi szakállába fulladó, könnyeket érzető meleg hangján a bánat benső remegésével elrebbentette a csendet. „Mivel magyarázza Berger úr a mi szerencsétlenségünket?” Berger gondolkozva kapta fel a fejét és halkán mondta: „A bukás oka a túlhajtott spekuláció volt.” „Nem ezt kérdelem”, felelte a rabbi, „ehhez Berger úr én még mindig nem értek.” „Hogyan lehetséges, hogy szent szándékunk nem tudott célhoz érni?” „Ez, rabbi, ez csak úgy lehetséges, ha feltételezem, hogy az Uristen a kontremenben egy nagyobb tétellel volt angazsálva.”

És ekkor Bildmejer, akit soha sem kérdeztek és akire soha sem hallgattak, a mindig legyőzött emberek szelíd módján válaszolt a kérdésre. A rabbihoz lépett, észrevétlenül megállt a hátamögött és az ijedtség és a kétségek csendjében csörgő és jelentéktelen fémpénzeit elébetette. Egésznap keresete volt. Ó, nem volt sok, csak egy talpálás és egy foltozás ára. Stéger bánathoz riadt nagy, szomorú barna szemeivel kérdezte csak: mi ez? És Bildmejer egész csendesen, félénken, alig hallhatóan így felelt:

— Rabbi, kezdjük előlről.

VILÁGSZEMLE

A francia kormány 100.000 frank alapítványt tett a jeruzsálemi héber Egyetem francia tudományos könyvek beszerzésére. Az alapítványról a francia konzul személyesen értesítette Prof. Bergmannt, az egyetem rektorát.

A görögországi zsidóság külön bizottságot alakított a görög légiflotta anyagi támogatására. A Hermann Spirer dohány-cég egymillió drachmát adott a célra, amiért Metaxas tábornok, miniszterelnök meleg köszönőlevélben hálálkodott.

Németországban műkincs lett egy zsinagóga, mégpedig a *wörlitzi*, melyet 1789-ben Fürst Franz von Anhalt-Dessau építtetett a herceg telkén. A zsinagóga Vesta-templomszerű kerek építmény és berendezése még régibb keletű. A műkincset államalapítvány fogja kezelni.

Olaszországban Mussolini kijelentette az amerikai küldöttségnek, hogy az olasz zsidóságnak semmi oka sincs a félelemre, mintha Itália liberális politikája a zsidókkal szemben bármily tekintetben változást szenvedne. Ezzel szemben egyes lapok folytatják az antiszemita izgatást. — A barii mintavásáron külön „*Palesztina-napot*” rendeznek.

Az amerikai Young Israel legutóbbi gyűlésén felszólítást intézett az angol kormányhoz, hogy teljesítse a Balfour-deklarációban és a mandátumban vállalt kötelezettségét minden megalkuvás és félremagyarázás nélkül.

Lengyelországban, különösen Czenstochauban, újra felángoltak a zsidóellenes mozgalmak, melyek súlyos összeütközésre vezettek. Több előkelő zsidó házába bombát dobtak.

Romániában a zsidó párt nagygyűlést tartott.

Bécsben a zsidó orvosok tiltakozó gyűlést tartottak az *orvosi numerus clausus* bevezetésének propagálása ellen. — A bécsi vak zenészek egyesülete bevezette az árjaparagrafust, de a vakok általános egyesületének közbenjárására visszavonta.

A párisi Pen-klub kongresszus határozatot fogadott el a faji üldözések ellen.

A bolgár belügyminisztérium szigorú rendeletet adott ki az antiszemita propaganda ellen. Várnában két zsidó házába bombát dobtak.

A délafrikai zsidóság képviselte kongresszusán élesen tiltakozott a zsidóellenes propaganda ellen, amely ott is lábrakapott. A kongresszus követeli a kollektív-rágalmazás elleni büntetés törvénybeiktatását.

Johannesburgban, Délafrikában az angol koronázási ünnep alkalmából a zsidó hitközség az ünnepi menetben Palesztina felépítését jelképező élőképekkel vett részt.

Az amsterdami rabbiképző 300 éves jubileumát ünnepelte. — A hollandi filmgyárak visszautasították a német filmkamara meghívását, mert az faji alapon áll és vét a film szabadsága ellen.

A londoni Hias-Ica-Emigration Association (Hicem) gyűlésen, amelyen az egész világból jött delegátusok vettek részt, beszámoltak az 1936. évi működésről. 25 országban 41 komité irányította és segítette a tengerentúli kivándorlók ügyét. 16.000 kivándorlót segítettek céljához.

Lord Melchett kilőtt fogait. Egy amerikai banketten történt, hogy Lord Melchettet ünnepelte Dr. Stephen Wise 40. születésnapja alkalmából, mire Lord Melchett azt válaszolta, hogy a születése napjának azt a napot tekinti, amikor a háborúban súlyos sebesülés érte és egy golyó kilőtte a fogait. Csoda mentette meg a haláltól és ő úgy érezte, hogy újjászületett ezen a napon a zsidóság számára és hálából életét a cionizmusnak és Palesztina felépítésének szenteli.

DR. HAJDU MIKLÓS: TANÍTÓÜNNEP UTÁN

Valamikor a gálaalkalmatosságokra gérokkot vett elő a tanító úr, — de rég megfogyatkozott már a ruhatára, lehet-e ma garderobról beszélni? Előkészítette tehát a tanító úr a szombat-vasárnapi ünneplőt és feljött Pestre az Országos Izraelita Tanítóegyesület hetvenéves jubileumára. Vajjon hány kisebb és nagyobb község érezte és tudta otthon, hogy hét évtizednek milyen korszakosan és történelmien érdekes idejére világít vissza ez a jubileum? Pedig zsidóember és zsidó közület tudja, mit köszönhet a zsidó tanítónak. És ha a felekezet közigazgatásában ez a köztudomás nem is jelentkezik mindig és mindenütt, ez tanítósors. Akinek minden szerelme, hogy megértő szívek visszhangozzák tanításait, a tanító itt is, ott is tapasztalja, hogy hangjának és szavának a „felsőbbség“ adminisztrációs tájain nincsen mindig rezonanciája. Kenyérgondok és fásultság gyötrelmeiben az iskolát tankönyvekben, tandíjban, pótdóiban, iskolaadóban veszi tudomásul némely gyülekezet, és bizony nem látják mindenütt tisztán, hogyan önt új meg új nemzedékekbe új életerőt az Alefbész huszonkét betűjével a zsidó tanító.

Magam is szeretnék „ünnepkocsit tölteni“, — valahogy így mondja a költő és keresem, merre van a jubiláló Tanítóegyesület díszes ünnepkocsija. Néztem a Goldmark-teremben az ünneplő arcokat és az volt az érzésem, hogy a hivatalos világ részvételén, az előkelőségek megjelenésén, a díszbeöltöztetett szavakon és hódoló elismeréseken felül: melegebb, testvéribb kézszorítás, tüzesebb szeretet, fehérasztal mellett való vendéglátásnak istendícsérő áldomása illette volna apostolainkat. Zsidó közületek között vajjon mérkőzhet-e valaki szerénységben a Tanítóegyesülettel? Nem tartozik azok közé, amelyet ékes elismerések babérával övezne a superlatívuszokban tékozló nyilvánosság. Nem látjuk a Tanítóegyesületet a kommunikáló szereplés kérkedő csúcsain, de az iskolamester klasszikus szerénységében vonul meg az alapvetés mélységeiben.

Három évvel ezelőtt Löw Imánuel a kisiskolások ünnepén fenséges beszédben búcsúztatta a kisedet rajt, amely kijárta a zsidó iskolát. „Hiába néz le a kútágas — mondotta útravaló szózatában Löw Imánuel — büszkén a kút-kávéra, hiába tekint az ostorfa gögösen a kút mélyére, a víz tükrére, amelyben tükröződik: az, ami a mélyen rejlik, az az érték, nem a kútágasnak a rónán messzelátó csúcsa!“

Nemcsak a kisiskolásoknak, de a zsidó tanítónak is szól ez az igazság. Szent küldetésében a tanító nem ismeri büszkeségének profán érzését, váljék benne mégis tudatossá, amikor látja tülekedőknek játékát, hiúságnak vásárán: „az, ami a mélyen rejlik, az az érték, nem a kútágasnak a rónán messzelátó csúcsa...“ Ezekben a mai sivárságba és közömbösségbe taposott napokban még prófétáibbá nő előttünk a Tanító és a Tanítókisasszony alakja. Ők az örökmécses a Kehilában, ők a láng, amelynek meg nem szűnik lobogása, ők a hit, amely éleszti és táplálja kicsinyekben és nagyokban az örök hitet: papok nemzetségének Jahne-vártáján őrtálló papjai, drága hősi lelkek, tudás, műveltség, művelődés, zsidó eszmények krözüsi kincseinek koldusszegény kincstárosai.

Gyűjtse össze a MULT ÉS JÖVŐ számait. Az év végén maradandó értékű albuma lesz. Tartalomjegyzék és bekötési tábla kiadóhivatalunkban kapható. Ára 2.50 P

ZSIDÓ HUMOR

VALÓBAN TÉVEDTEM

Az orosz éhínség idején történt, hogy a cári pár nagy jótékonyestélyt adott a nyomor enyhítésére. Hivatalosak voltak az összes mágnások, politikusok és néhány gazdag zsidó, közöttük Samuel Poljakov, a vasútépítő vállalkozó. A cárnő maga szolgálta ki a vendégeket és kiki átnyújtott neki tetszés szerinti adományt az átvett italért, süteményért vagy szivarért. Poljakov is az asztalhoz lépett, átvett egy szivart és átadott egy csekket 10.000 aranyrubelről. A cárnő reánéz a csekkre, nem hisz a szemeinek, ennyit senki sem adott.

— Samuel Solomonovics — szól a cárné Poljakovhoz —, bizonyára tévedett.

Poljakov elgondolkozott. Mit tegyen? Azt mondani, hogy nem tévedett, nem illik, ez megcáfолása volna a cárnő szavainak. Visszavette tehát a csekket és így szólt: „Valóban tévedtem.“ — És hozzáírt a számhoz még egy nullát, úgyhogy az összeg 100.000 rubel lett.

A cárné elcsodálkozott és saját kezeivel gyujtotta meg a szivart Poljakovnak.

MIT ÉRNEK A ZSIDÓK?

III. Sándor cár idejében történt, hogy Ignatiev miniszterelnök zsidógyűlöletében egyre ontotta a súlyos rendeleteket az orosz zsidók existenciája ellen. Elterjedt a híre, hogy báró Ginzburg pénzt gyűjt Ignatiev megvesztegetésére. A dolog fülébe jutott és mikor báró Ginzburggal találkozott, mosolyogva szólt hozzá:

— Hallom, hogy pénzt akar nekem adni, báró. Pél-lául mennyit szándékozik adni?

— Kegyelmes uram, — felelt Ginzburg. — Annyit adni, amennyit a zsidók *nekem* érnek, nem vagyok képes de amennyit *önnek* érnek — hajlandó vagyok adni minden pillanatban.

BÁRÓ HIRSCH MONDOTTA:

— A szegény ember azt hiszi, hogy pénzzel meg lehet szerezni mindent, a gazdag ember pedig meggyőződik az ellenkezőről, hogy mégsem lehet pénzzel mindent megszerezni.

AMERIKAI KÁNTOROK.

Egy híres kántor mondotta:

— Hogy miért van annyi neves kántor Amerikában? A dolog nagyon egyszerű. Mózesnél is olvassuk, mikor Egyiptomban, szülőföldjén volt, „nehéz nyelvű és nehéz ajkú“ — nak mondta magát és mihelyt átkelt a tengeren, mondja a Biblia: „akkor énekelt Mózes...“

Keleti és l-a magyar

perzsa szőnyegek,

**antik butorok, csillárok,
ajándékoknak alkalmas dísz tárgyak
l e g o l c s ó b b a n**

ANTI KART R.T.-nál

IV., Pilvax-köz, Városház-utca 14. Telefon 18-44-11

KRÓNKA ÉS SZEMLE

AZ ANGOL KIRÁLYI BIZOTTSÁG JAVASLATA PALESZTINA FELOSZTÁSÁRÓL. Lapzártá után érkezett a jelentés az angol Királyi Bizottság hivatalos javaslatáról Palesztina felosztására vonatkozólag, melynek tervét július végén fogják a Népszövetségi Mandátum-Bizottság elé terjeszteni. A nagyfontosságú kérdés megvilágításával legközelebbi számunkban fogunk foglalkozni, amikor már a teljes hivatalos szöveg is rendelkezésünkre fog állni.

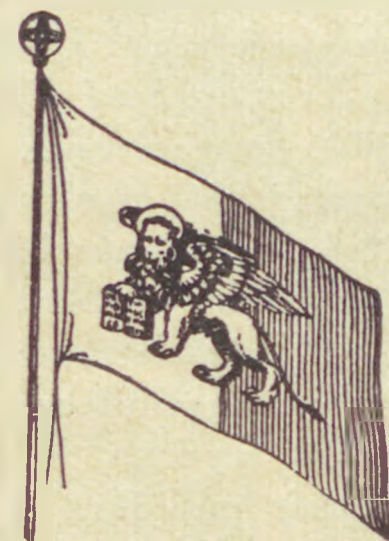
A PRO PALESZTINA SZÖVETSÉG RENDKÍVÜLI KÖZGYÜLÉSE. Nagyszámú és előkelő közönség jelenlétében tartotta a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége rendkívüli közgyűlését, hogy megválassza azokat a delegátusokat, akik a magyar zsidóságot a Jewish Agency zürichi tanácskozásán képviselni fogják. A nagy érdeklődéssel várt közgyűlést Makai Ernő dr. vezérigazgató nyitotta meg. Meleg szavakkal üdvözölte a Szövetség Palesztinából hazatért elnökét, dr. Patai Józsefet, aki — úgymond — „valóságos zsidó missziót végez évről-évre, mikor fáradtságot nem kímélve, társasutazást vezet, hogy megismertesse és megmutassa azt a Palesztinát, amelyben nemcsak annak van látnivalója, aki először jár kinn, de annak is, aki minden évben újra bejárja, mert fejlődése és növekedése mindig új élménnyel gazdagítja a szentföldi zarándokokat.” Nagy figyelem közepette emelkedett dr. Patai József szólásra s adta át a magyar zsidóságnak a Szentföld üdvözlését. Az ereci lakosságot sem a zavargások, sem az abból folyó politikai viharok nem tudták megállítani komoly munkájukban, sőt csak fokozzák teljesítményeiket. És épp úgy nem fogja megakasztani Palesztina fejlődését az angol Királyi Bizottságnak bármilyen javaslata, vagy döntése, melynek jelentőségét és kialakulását előre megítélni nem lehet. Majd részletesen beszámolt a gazdasági és szellemi építés haladásáról és előadását így fejezte be: „A Palesztina-építés nem kalkuláció dolga, hanem a hité. És én hiszek!” Ezután dr. Makai Ernő emelkedett szólásra. Patai szavai — mondta — csak megerősítenek bennünket abban a hitben, hogy a Palesztina-munkát az ediginél is nagyobb kitartással és lelkesedéssel támogatnunk és segítenünk kell. Ami ma Palesztinában folyik, az egy nép élet-halál harca s ebből a küzdelemből a zsidóságnak mint győztesnek kell kikerülnie. A Szentföld felépítése becsületbeli kötelessége a magyar zsidóságnak is s ehhez a munkához kéri úgy a jelenlevők, mint az egész magyar zsidóság áldozatos segítségét.

Végül dr. Patai előterjesztette a Szövetség jelöltjeit a Jewish Agency zürichi counciljának tanácskozására, akiket a közgyűlés egyhangúlag és lelkesedéssel delegátusként megválasztott, hogy ők képviseljék a magyar zsidóságot Palesztina építésének konferenciáján. A megválasztott delegátusok a következők: dr. Löw Immánuel főrabbi, felsőházi tag, Prof. dr. Török Lajos egyetemi tanár, dr. Makai Ernő vezérigazgató, Guttmann Mihály, a Rabbiszeminárium rektora, Szegő Béla gyáros, Spiegel Béla kormányfőtanácsos, vezérigazgató és Goldschmied József igazgató.

ARI IBN-ZAHAV, a kiváló héber író, a jeruzsálemi Héber Egyetem titkára európai körútja során néhány napig a magyar zsidóság vendége volt. Előadásokban, szűkebb körben és a sajtó képviselői előtt ismertette a jeruzsálemi egyetem jelentőségét. Dr. Török Lajos egyetemi tanár, a Pro Palesztina elnökhelyettesének otthonában volt a sajtófogadás, melyen Ari Ibn-Zahavot és a napi és hetilapoknak nagyszámban megjelent képviselőit Prof. Donáth és Prof. Török üdvözölték. A napilapok cikkei közül külön

Adriatica Tengerhajózási Rt.

hetenkénti járatai

Triesztből és Genovából
**Egyiptomba,
Palesztinába,
Rhodosba, Görög-
és Törökországba,**

hetenként kétszeri járatok
**Ragusába és a Dal-
mát tengerpartra.**

Felvilágosítás és prospektus kapható:

Adriatica Tengerhajózási Rt.

**Budapest, VII, Thököly-út 2, IV., Váci
ucca 4. és az összes utazási irodákban.**

ki kell emelnünk Nádor Jenőnek az „Ujság“-ban megjelent pompás írását. Ezután Szegő Béla vezérigazgató, a Keren Hajezod elnöke lakásán összegyűlt előkelő vendégek előtt beszélt Ari Ibn-Zahav az egyetemnek a galuti zsidóság szellemi életét is döntően befolyásoló fontosságáról. Az előadás után elhatározták, hogy a jelenlevők a Jeruzsálemi Egyetem baráti körévé alakulnak, ahogyan az számos külföldi városban történt. A Pro Palesztina Szövetség rendkívüli választmányi ülésén dr. Patai József elnök üdvözölte az illusztris vendéget előadása előtt. Ari Ibn-Zahav meglátogatta a pesti zsidó gimnáziumokat is és annak az óhajának adott kifejezést, hogy a zsidó gimnáziumok végzett növendékei minél nagyobb számban látogassák a Héber Egyetemet, hogy onnan hazatérve, zsidó tudással és szellemmel felfegyverkezve nevelhessék a magyar zsidó ifjúságot.

Frau Dr. Leo Deutschländer

államilag vizsgázott pedagógus
Wien, VII., Halbgasse 22

ősszel konzervatív szellemben vezetett, modernül berendezett leányinternátust nyit bennlakók és bécsi iskolákat látogató kintlakók részére. **Kitűnő tanítók a zsidó szakok, modern nyelvek, művészettörténet, torna, sport, kereskedelmi ismeretek, háztartás elsajátítására.** Családias bánásmód.

Mérsékelt árak. Prospektusokkal szívesen szolgál Dr. Deutschländerné. Referenciák: Rabbinat der Schiffschul Wien, II., Gr. Schiffsgasse 8.

LOHR MÁRIA „Kronfusz“

v e g y t i s z t i t ó é s k e l m e f e s t ő

Gyár és központ: **VIII., Baross-utca 85** * Telefon: 1-302-37

AZ ESZPERANTÓ ÖTVENÉVES JUBILEUMA. 1887 július havában jelent meg először nyomtatásban Varsóban „dr. Esperanto“ álnév alatt dr. *Zamenhof* Lajos Lázár bjalistoki születésű zsidó szemorvosnak és nyelvtudósnak zseniális mesterséges nemzetközi nyelvalkotása: az *eszperanto*. Előtte évszázadokon át többszáz kísérlet látott napvilágot, ezek között legismertebb volt a „volapük“, de úgy ez, mint a többi kísérletek csakhamar eltűntek, úgy, hogy alkotójuk is elfelejtette. Egyedül az eszperantó maradt meg, még pedig nemcsak papíron, hanem 50 éves fejlődés és gyakorlat után ma már milliókra megy azoknak a száma, akik az egész világon eszperantóul beszélnek. *Ez év augusztus havában már a 29-ik világkongresszus gyűl össze és pedig a jubiláris évben Varsóban*, hogy a Mesternek a varsói zsidó temetőben pihenő hamvaihoz zárándokoljanak. Több mint 50 különböző nemzetnek fiai és ugyanannyi ország hivatalos delegátusa adnak egymásnak találkozt a lengyel fővárosban az aranyjubiläumra. A kongresszuson, mint az eddigieken is, fényes tanubizonytságot tesznek arról, ami évezredek óta, a bábéli nyelvzavar óta hihetetlennek és képtelen álomnak tűnt fel, hogy az emberiségnek fajok, népek, nyelvek és vallások kínai fala által egymástól mesterségesen elkülönített és elidegenített különböző rétegei milyen eszményi testvériességben élhetnek egymással, ha lehetővé tesszük, hogy megértsék egymást. Ez az előfeltétele a kölcsönös megértésnek, a testvériségnek és a felebaráti szeretetnek. Ezek az eszmények az ősi zsidó vallás szent eszményei, ezeket írta lobogójára a nagy zsidó szellem: dr. *Zamenhof*. Ezek az eszmények képezik az általa alkotott nemzetközi segédnyelv eszmei tartalmát, („i n t e r n a i d e o“). Ez a cél, a nyelv csak eszköz, hirdette a Mester. És a nyelv, melyet könnyűségénél fogva órák alatt meg lehet ismerni és hetek alatt tökéletesen elsajátítható, él és virul, több ezer kötetre rúgó irodalmával. A Biblia után, amelyet maga a Mester fordított eszperantóra az általa kitűnően értett héber eredetiből, az eszperantó könyvek vannak a világ népei között legjobban elterjedve, hirdetvén mindenütt a földi lét isteni célját: *minden ember testvéries egyetértését*.

Dr. Fuchs Jenő (Mátészalka)
az Eszperantó Világszövetség delegátusa.

A MIKÉFE KÖZGYÜLÉSE. A Mikéfe Hermina-úti új otthonában a kertésznövendékek által teremtetett virágpompában, a zsidó társadalom színe-javának résztvételével tartotta meg 95. évi rendes közgyűlését. Dr. Stein Emil elnök többek között Klein Gyuláné érdemeit méltatta és arcképének leleplezése után emlékalapítvány létesítését indítványozta. Ezután vázolta az egyesület nagy feladatait, a majdnem évszázados intézménynek folyó évben való haladását, emellett a mindennapi létért való küzdelmet. Kertész Ödön egyesületi igazgató ismertette az évi jelentést és a mérleget. Dr. Hevesi Simon vezető főrabbi lelkes szavakkal köszöntötte dr. Stein Emil elnököt, majd dr. Naményi Ernő üdvözölte az elnököt az új otthonba való beköltözés alkalmából és átnyújtotta úgy az egyesületnek, mint Kertész Ödön igazgatónak az Országos Iparegyesület elismerő oklevelét. A mindvégig lelkes hangulatban lefolyt közgyűlést dr. Stein Emil buzdító szavakkal zárta be. A kor követelményeinek minden tekintetben megfelelő tanoncotthon és templom berendezésében nagy érdemeket szereztek: Komját Ernő alelnök, Gálosi József és Szántó Jenő.

DR. HERZOG MANÓ JUBILEUMA. Őszinte ragaszkodás és benső szeretet megnyilatkozása volt az az ünnep, amelyet a kaposvári zsidóság főrabbijának ötvenéves működési jubileumát megülte. A zsidó templomban megjelentek a másvallású előkelőségek és lelkészek is, hogy a népszerű főrabbi iránti tiszteletüket fejezzék ki. Dr. Oszman Aurél elnök üdvözölte a vendégeket és a jubiláló főrabbit, átadta neki a hitközség ajándékát, egy kis Tórát, gyönyörű kis szekrényben. Felelevenítette gyermekkori emlékét, amikor ötven évvel ezelőtt látta a főrabbi bevonulását. Ötven éven át egy hitközségben szolgálta a hitet, a kulturát, az ember-szeretetet és mindig a felekezeti béke ápolásán működött. Dr. Herzog Manó megindultan mondott köszönetet az ünneplésért. Majd a különböző felekezetek és intézmények szónokai üdvözölték a főrabbit.

A HANNA gyermeknyaraltatási akció javára Binetter Jenőné „családi sétahajózásra“ hívta meg az érdeklődőket, akik sokszázan jelentek meg, hogy a „Szent Gellért“ luxushajón, családi körben töltsenek néhány órát és e mellett a jótékony célt is szolgálják. A sikeres akció szép anyagi eredménnyel járt.

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz szállítva is * Lakodalmakat vállal elsőrendű kivitelben * Elsőrendű fajborok

Budapest, VI., Révay-utca 4/B
Telefon 1-238-43

BOROS ÉS KOHN

Cégtulajdonos: BOROS JÓZSEF

SIRKŐRAKTÁRA

átköltözött a Helvétia-üzletházba

Budapest, Károly király-út 17

Telefon 1-414-92

Fiókraktár Dob-utca 2. szám, Diana-házban

GÁRDOS ALADÁR nyerte el a Pesti Chevra Kadisa hősi emlékmű pályázatán az első díjat és a kivitelre is megkapta a megbízást. Gárdos Aladár legelső szobrászművészeink közé tartozik, aki számos nagy művel tette már nevét halhatatlanná. Sátoraljauhelyen áll az ő Kosuth-szobra, Miskolcon Deák Ferenc-szobra, Zilahon Lukács-szobra és ő nyerte meg a *Hamvai-síremlék* pályadíját is a „Nyomorultak” szobrával, megörökítve a humanista emlékét. Sok külföldi sikere is volt. Ő készítette a magyar emlékbizottság megbízásából Pál László szobrát Barbizonban. Tisza István megbízta Hadisíremlék tervezésével.

A KÓRHÁZI BIZOTTSÁG ÚJ ALELNÖKE. A pesti izr. hitközség választmánya Erdős Dezső m. kir. kormányfőtanácsos mellett orvos-alelnökévé egyhangúlag dr. Kerekes Ödön m. kir. egészségügyi főtanácsost választotta meg.

DR. J. L. SUKENIK, a jeruzsálemi egyetem archeológusa, aki számos nagyjelentőségű ásatást végzett Palesztinában és a szomszédos országokban is, néhány napig vendége volt a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének. Dr. Patai József meghívására a magyar sajtó képviselői előtt referált a szentföldi ásatások menetéről és jelentőségéről, amiről azután úgy a napilapok, mint a szakorgánumok kimerítő közleményekben számoltak be. A Magyar Zsidó Múzeum Egyesület keretében előadást tartott vetített képekkel a pesti hitközség Goldmark-termében, ahol Wertheimer Adolf elnök méltatta a kiváló tudós működését. Este előadás után a budapesti archeológusok rendeztek összejövetelt dr. Sukenik tiszteletére, akinek munkájára *legközelebb visszatérünk*.

AZ IZRAELITA MAGYAR IRODALMI TÁRSULAT ÉVI KÖZGYŰLÉSE. Wertheimer Adolf elnök a társulatnak az ez évben elhunyt tagok elparentálása után jelentette, hogy a mai nehéz idők ellenére is jelentős eredményeket mutathat fel a társulat azzal, hogy harmincnégy év után kiadhatja a *Magyar Zsidó Oklevéltár* II., III. és IV. kötetét, összesen körülbelül 2100 lapnyi terjedelemben. Nagy lelkesedéssel fogadta a közgyűlés az elnöknek ama bejelentését, hogy a társulat Mózes öt könyvének egy újabb magyar fordításban való kiadását határozta el, magyarázatokkal együtt, még pedig a Magyarországról elszármazott dr. Herz, londoni főrabbról elnevezett Herz-féle biblia alapján. Hajdu Miklós dr., Guttmann Mihály dr., Endrei Henrik dr., Ballagi Ernő dr., Farkas József dr., Hevesi Ferenc dr., Kun Lajos dr., Mandl Bernát és Fränkel Ernő dr. felszólalásai után Weisz Márton tanár, az esztergomi izr. hitközség megbízásából, meghívta a társulatot, hogy jövő évi közgyűlését Esztergomban tartsa meg.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI EGYESÜLET közgyűlésén Wertheimer Adolf elnök üdvözölte a vallás- és közoktatásügyi minisztérium képviselőjében megjelent dr. Jalsoviczky Károly miniszteri osztályfőnököt, aki leszögezte, hogy a magyar zsidóság ügyeit hivatali működésében mindig a legnagyobb szeretettel és jóakarattal támogatja. A napirenden szerepelt néhai dr. Mezey Ferenc és dr. Gábor Gyula Országos Irodai elnökök portréjának leleplezése. A portrék Perlrott Csaba Vilmos festőművész alkotásai. Wertheimer Adolf reámutatott azokra az érdemekre, amelyeket dr. Mezey Ferenc és dr. Gábor Gyula az Országos Magyar Zsidó Múzeum érdekében kifejtett munkájukkal szereztek. Az ünnepi emlékbeszédben Stern Samu elnök történelmi szemszögből nézve vázolta mindkét kiváló férfiú pályafutását. Utána dr. Guttmann Mihály, a rabbiszeminárium, dr. Lunzer Pál pedig a pesti szentegylet nevében rótt le a kegyelet háláját. Ezután a közgyűlés áttért az igazgatósági jelentés tárgyalására, amelyet dr. Munkácsi Ernő, a múzeum ügyvezető igazgatója terjesztett elő.

STILLER-CENTENNÁRIUM. Impozáns ünnepély keretében hódolt a Pesti Izraelita Hitközség néhai dr. Stiller Bertalan egyetemi tanár emlékének, születése századik évfordulója alkalmából. Az ünnepség a Zsidókórház kertjében folyt le, ahol Stillernek utódja dr. Alapi Henrik prof. tartotta az emlékbeszédet, méltatva a halhatatlan tudósnak élete munkáját. Alapi prof. Stillert az embert rajzolta meg, akit a humanitás vezetett a gyógyítás művészetének legmagasabb fokára. Stern Samu elnök a hitközség hódolatát tolmácsolta emelkedett szavakban. Míg Stillernek egész pályafutását dr. Bidermann János főorvos rajzolta meg a díszbéd Stiller-serleg-beszéde keretében, laikusok számára is hozzáférhetővé téve jelentőségének megértését.

ZSIDÓ NÉPLAP címen új ortodox orgánus indult meg Debrecenben Blitzer Ármn szerkesztésében, a Pannonia könyvnyomda kiadásában.

A VERŐ Intézet volt nyelvtanára, Krausz Hilda min. eng. INTERNÁTUSA

**ANGOL-MAGYAR
LEÁNYNEVELŐ**

Budapest, XIV. Ida-utca 3. Telefon 2-963-13
Villanegyedben, minden típusú iskola közelében

Továbbképzés! * Nyelvek! * Zene! * Háztartás! * Sport!
Szigorúan rituális ellátás. Kérjen prospektust.

Szítaszövésű

férfi ing

trikóselyem... P 7.90

sporíng..... P 5.70

Székelv Jenő

Peiőfl Sándor-utca 9 és Váci-utca 7

„SZÁZADOK KULTÚRÁJA“ címen tartotta összefoglaló évzáró ünnepélyét f. hó 22-én az *Angol-Magyar Leánynevelő*. Ez az ünnepély több mint száz főnyi közönség előtt demonstrálta azt az átfogó kulturális megalapozottságot, amelyet az intézet bejáró és bentlakó növendékei rövid egy esztendő alatt elsajátítottak. Szemnek-szívnek tetsző látványosság volt a színpadon minden egyes fiatal leány, amint mesterkéletlen magabiztossággal adták elő nagy hozzáértéssel kiválasztott számaikat, magyar, angol, német és francia nyelven. Tökéletes hangulatot adott Káldory Ágnes megemlékezése Kis Józsefről, Kálmán Magda zene-számai, valamint Schermer Magda és Princ Margit egy francia pastorelleja. — Krausz Hilda, az *Angol-Magyar Leánynevelő* fáradhatatlan, fiatal igazgató-tulajdonosát komoly eredményeiért igazán őszinte elismerés illeti.

STRENITZER GYULA

Vas, réz, acélbutor és sodronyágybetét üzeme

Speciális autogén hegesztő, tűzhelyek, kályhák, záruk, redőnyök készítése és szakszerű javítása

Vétel, eladás és csere

Vendégágyak csak I.-a kivételben, kimondottan új anyagokból
Új típusú féregmentes sodrony-betét készítése
Budapest, VII., Dob-u. 45. Klauzál-tér 13

Telefonhívó: 14-31-52

Fej, arc vagy nyakborotválásra hölgyeknek és uraknak
legtökéletesebb a Sevilla depilator

Kiváló új készítmény! * 1 tégely ára P 1.40

Szaküzletekben kapható és a készítőnél **Barbien Vegyipar**
Budapest, VI., Király-utca 30 * Telefon 1-195-64

„Tempo“ féregirtó

gyors, olcsó, biztos lakástakarítás,
ciánozás vegyész-mérnökkel

VI., Izabella-utca 92. Hívásra azonnal jövünk

Hajszálak végleges kiirtása villannyal.

Szépségápolás. Szemölcsirtás Quarz
Pollák Sarolta kozmetikai intézete
Andrássy-út 32. I.

Cégem specialitásai: (házi-kezelésre)

„Miracle“ szőrtelenítő-
szer vagy „Miracle“ sző-
kítőkenőcs

„Miracle“ krém, szappan,
poudor, rouge, a kozme-
tika vívmánya

(Kérjen
prospektust.) Tanítvány kiképzés.

Művészi
kivitelű

siremlékek

Lőwy-nél Budán

II., Fő-utca 79. Telefon: 1-515-81
Fiókküzet és telep III., Bécsi-ut

A régi zsidó temetővel szemben.
A trolleybusz indulási állomásától 2 percrenyire

MEGJELENT:

HAZATÉRŐK

Vadász Endre festőművész tiz fametszete
Schnabel László kísérszövegével
Az előszót írta: dr. Patai József

Kapható a kiadónál: Fazekas Lajos Debrecen,
Péterfia-utca 39 és Budapesten Gondos Sándor
könyvkereskedésében VI., Andrássy-út 53.

Ára: 5 pengő

A metszetek bekeretezésre kiválóan alkalmasak

Orthodox kóser penzió

a Svábhegy déli lejtőjén, magaslati levegő. Minden szoba
terrasszal és folyóvízzel. Külön diétás konyha. **Nyáron
állandó minjen.** Üdülők és nyaralók kellemes ott-
hona Elsőrendű és olcsó ellátás.

Farkasvölgyi Park Penzió tulajdonos:

KRAUSZ MÓR

I., Torbágyi-út 112. * Telefon: 1-652-75

SPECIÁLIS PARÓKAKÉSZÍTŐ

Legszebb kidolgozásu parókák,
hajrészek hullámosított hajból,
minden fazon a legtökéletesebb
kézimunka * Mérsékelt árak

HEISZ JENŐNÉ

Budapest, VII., Király-u. 53. III. 19

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómeste-
rok sírkőraktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Dob u. sarok Szombat és ünnepnap zárva Tel. 1-349-95
RENDKÍVÜLI OLCSÓ ÁRAK!

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Hungária Hírlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmeidek Géza.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

GRÜNBAUM MANASSE FŐRABBI ARANYMÉD-LEUMA. A métesztől a hűvösvéltől grünbaum még Grünbaum Manasse főrabbi 50 éves papi jubileumát. A métesztől a hűvösvéltől grünbaum még Grünbaum Manasse főrabbi 50 éves papi jubileumát. A métesztől a hűvösvéltől grünbaum még Grünbaum Manasse főrabbi 50 éves papi jubileumát.

GRÜNBAUM MANASSE FŐRABBI ARANYMÉD-LEUMA. Nem kis óroméretű szobor a Rombach-templomot látogató sokezer hívőnek az új főkantor újabb és immár végleges megjelölése. Művészi fiatal tehetségnek, Hermann Hermann. Művészi fiatal tehetségnek, Hermann Hermann. Művészi fiatal tehetségnek, Hermann Hermann.

A VAC VIVÓVERSENYE. Vasárnap, május 23-án nagy érdeklődés mellett folyt le a VAC országos dr. Párkány Frigyes kardvivóversenye, melyen dr. Weisz Pál, a VAC jeles vívója lett az első.

A BATTONYAI IZR. HITKÖZSÉG ápr. 28-án, lag beomorkor rendezte 11. előadásorozatának utolsó estjét, amelyen dr. Schuler Fülöp mezőtúri főrabbit és dr. Kálmán László orosházai ifj. elnököt látta vendégül. Az előadókat dr. Durchschlag István főrabbi köszöntötte meleg szavakkal. Az előadásokat dr. Schwarcz Andor köszönte meg.

AZ ISRAELITA FELEKEZETI ALKALMAZOTTAK ORSZÁGOS EGYESÜLETE f. évi május 6-6-án tartotta a pesti hitközség székházának dísztermében rendes közgyűlését. Elnöklő Diósi Jenő főtitkár beszámolt az elmúlt évben végzett munkákról, kifejezést adva annak, hogy az egyesület létezésének az adja meg a biztos erkölcsi alapját és fejlődésének biztonságát, ha kimerítő programja van és ha a programban lefektetett elvekért küzdelem folyik. Köszönetet mondott az Országos Iroda vezetőségének azért a szíves készségért, amellyel az egyesület ügyét felkarolta. Dr. Kráshaber Adolf, a budai hitközség elnöke és Friedl Ignác tolmácsolták ügyleteket az állami ügyek, melyeket maga elé tűzött, mihamarabb talóra válthassa.

Dr. Frenkel Bernát
vallásbíró

Zsidó nevelőintézete

XIV., Szabó József-utca 14. Telefon: 1-354-71
Nyáron: I., Zalai-út 11. Telefon 1-656-08

HATÁRŐR

Könyv kiadás a Magyar Könyvtár Kiadóval együtt.

Hűvösvéltől a hűvösvéltől grünbaum még Grünbaum Manasse főrabbi 50 éves papi jubileumát.

Hűvösvéltől a hűvösvéltől grünbaum még Grünbaum Manasse főrabbi 50 éves papi jubileumát.

HATÁRŐR

Hűvösvéltől a hűvösvéltől grünbaum még Grünbaum Manasse főrabbi 50 éves papi jubileumát.

Hűvösvéltől a hűvösvéltől grünbaum még Grünbaum Manasse főrabbi 50 éves papi jubileumát.

Hűvösvéltől a hűvösvéltől grünbaum még Grünbaum Manasse főrabbi 50 éves papi jubileumát.

Hűvösvéltől a hűvösvéltől grünbaum még Grünbaum Manasse főrabbi 50 éves papi jubileumát.

Hűvösvéltől a hűvösvéltől grünbaum még Grünbaum Manasse főrabbi 50 éves papi jubileumát.

GYERMEKEK NEM

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

gyermektelep Egy... útnak indította a ny...

Kendi Antal lakásberendező
Külön javító és bőrfestő műhely

Ilyen még nem volt!
SERES paplanüzem
BUDAPEST, VIII
PRÁTER-U 53
Telef. 1-366-43
Műhelyem brocat paplan 43.-
Műhelyem brocat prima 24.-
Műhelyem brocat prima 24.-
Műhelyem brocat prima 24.-

Pension Stern Abbazia

Modern, szigorúan rituális ház.
Folyó hideg- és melegvíz, kilátás a
tengerre. Pensió 25 lírától kezdve.
Telefon 684. Kívánatra prospektus

Karmel ארמה כשר Penzió Budapest

VII., Andrássy-út 43 * Telefon 1-289-67

Villamos és autóbusz összeköttetés a város minden részébe

Elsőrendű családi penzió a város központjában, teljesen újonnan berendezve. Legnagyobb kényelem, modernül berendezett, szépfekvésű szobák folyó vízzel. Fürdőszobák. Bőséges és elismerten kitűnő konyha. Kívánatra diétikus ellátás. Figyelmes kiszolgálás. Abszolút tisztaság. Olcsó árak, hideg- és melegvíz. Referenciát a budapesti ort. rabbiság ad. Szobák napokra is igénybe vehetők. Előzetes szobafoglalás. Szíveskedjék nagybecsű látogatásával bennünket megtisztelni.

PALACE szőrmeszalón

VII., Kertész-utca 44. sz.

megnyílt!

Ahol a legjobb modellek szerint mérsékelt árban készülnek BUNDÁK, GALLÉROK, BELÉPŐK, RÓKÁK, stb. Javítások szakszerűen és pontosan készülnek. Szíves látogatását vételkényszer nélkül. NERCEK, RÓKÁK a legolcsóbban a PALACE szőrmeszalónban. MÓLYKÁR ELLENI MEGÓVÁS!

MEGJELENT!

MÁSODIK KIADÁSBAN!

PATAI EDITH SZENT SZOMJÚSÁG

című nagy Palesztina-regénye

Az I. M. I. T. regénypályázatán egyedül kitüntetett és jutalmazott pályamű * Nagyszerű körkép az ujjászülető Szentföldről egy amerikai ifjú pár szerelmének romantikus útján keresztül

A regény bolti ára P 4.80,
a Mult és Jövő előfizetőinek
3.— pengő, kötve 4.— pengő

Megrendelendő a kiadóhivatalban:
V., Vadász-utca 11. Telefon 1-199-55

F Ü R T H

lakástakarító- és féregirtó vállalat

Budapest, V., Csáky-utca 7. II. emelet

Telefon 1-244-55

Lealkalmasmórtos munka * Prima referenciák

ÁTRAFÜREDEN

a már évek óta közismert ort. kóser

KLEIN PENZIÓ és GYERMEKÜDÜLŐ

magasan fekvő villában, folyó-
vizes szobákkal megnyílt.
Kellemes családi otthon, szé-
pen parkírozott virágos kert.
Prospektus és érdeklődés

Klein penzió, Mátrafüred

EZÜST

DISZMŰÁRU. EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRUGYÁR VII. KAZINCZY-UTCA 10

TELEFON: J. 1-435-28

Abbáziában

meleg tengeri gyógyfürdők a

„Residenz“

penzióban mind a négy emeleten kaphatók. Idősebb uraknak és hölgyeknek, szívbetegeknek, asztmásoknak és elmeszesedésből eredő betegségeknek nagyon fontos, hogy a „Residenz“ nem fekszik magaslaton. Óriási előnye, hogy az összes előírt diéták pontosan betarthatók. Kitűnő konyha. A „Residenz“-ben minden kényelem és az összes modern komfort megtalálható, folyó meleg és hideg víz a szobákban. Lift, központi vízfűtés, 22 fokos meleg, tengerre néző, napos, loggiás és erkélyes szobák, kényelmes ágyakkal. A „Residenz“ egészen a tengerparton fekszik és nem a tengerparttal szemben. Első kategória. Feltűnő olcsó penzió-árak. Bővebb információt nyújt reggel fél kilenctől este fél hétig (Wiana-patika, Károly király-út 5). Minden levélre válaszolunk és prospektust küldünk. Telefon: 1-316-19.